This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

WIDENER
HN TEIW 4
9210.104

Ronge. Runeberg som lärare. 1906

Digitized by Google

Sem 9210.104

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

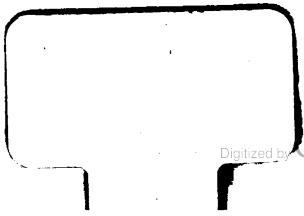

Digitized by Google

Till Tj Sv. 60

Ink. till Kungl. Öfverstyrelsen
för rikets allm. läroverk
den 2 juni 1909

RUNEBERG SOM LÄRARE

AF

MARIA RONGE

STOCKHOLM WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Digitized by Google

Digitized by Google

RUNEBERG SOM LÄRARE

Digitized by Google

PROFÅRSUPPSATS

KÄLLOR:

J. E. Strömborg: Biografiska anteckningar om Johan Ludvig Runeberg.

Werner Söderhjelm: Johan Ludvig Runeberg I.

C. H. Alopæus: Johan Ludvig Runeberg som pedagog. (Uppsats i Ped. föreningens i Finland tidskrift för 1877.)

J. L. Runeberg: Efterlämnade skrifter.

Digitized by Google

RUNEBERG SOM LÄRARE

AF

MARIA RONGE

STOCKHOLM
WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Digitized by Google

Scan 9210.104

PAPPERSLEVERANTÖR: LESSEBO PAPPERSBRUK

TRYCKERI: ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG

STOCKHOLM 1906

Digitized by Google

Åtskilliga af andens stormän inom svensk kultur ha gjort betydande insatser i skol- och undervisningsväsendets historia. Tegnér, Geijer, Fryxell kunna nämnas som exempel härpå. Äfven Runeberg var skolman, hans praktiska lefnadskall var lärarens, och ehuru han ej ägnade hufvudparten af sina rika krafter åt skolans tjänst, har han dock som ungdomens uppfostrare och ledare utöfvat ett stort och gagnande inflytande.

Under sina studentår var Runeberg, i likhet med så många fattiga begåfvade ynglingar, som vilja framåt, nödsakad att själf förvärfva sitt uppehälle genom lektioner och konditionering, och det var många gånger mycket knappt om medel för honom.

Fadern var sjökapten, bosatt i Jakobsstad, och hans små inkomster förslogo nätt och jämnt till ett torftigt underhåll åt den talrika familjen. Äldste sonen, Johan Ludvig, född den 5 februari

Digitized by Google

1804, hade emellertid, sedan han i småbarnsskolan hos gamla "Vestmans mor" inhämtat sina första kunskaper, vid åtta års ålder genom en farbroders bemedling blifvit satt i Uleåborgs trivialskola, hvarifrån han efter farbroderns snart inträffade död öfverflyttades till Vasa skola, som han genomgick såsom primus.

Som fadern året innan Runeberg lämnade Vasa skola blifvit träffad af ett slaganfall, hvilket gjorde, att de redan förut knappa tillgångarna i hemmet blefvo alldeles otillräckliga, kunde Runeberg ej, då han efter slutade skolstudier skulle bege sig till Åbo för att fortsätta sina studier vid universitetet, påräkna något understöd från hemmet, utan måste tvärtom bereda sig på att söka vara de hemmavarande till ekonomisk hjälp. För att emellertid möjliggöra åtminstone hans resa till universitetet sammansköto vänner och släktingar i hans födelsestad åt honom ett belopp af 50 rdr (c:a 70 fmk). Utrustad med denna summa, en matsäck för resan och någon omgång af faderns gamla kläder begaf han sig, i september 1822, till lärdomsstaden för att där aflägga sin studentexamen. Han medförde ett på latin utfärdadt, berömmande afgångsbetyg från Vasa skola, däri det bland annat heter, att han var "dotibus naturæ felicioribus præditus" (utrustad med mycket lyckliga naturgåfvor), samt ett bref från rektorn vid pedagogien i Jakobsstad till professor A. J. Lagus, hvilket bref sedermera visade sig ha innehållit en

Digitized by Google

för Runeberg synnerligen betydelsefull rekommendation. Då kostnaderna för resan till Åbo och för de första dagarnas vistelse där blifvit bestridda samt lösen för studentbrefvet erlagts, återstod af Runebergs kassa ej mer än en sedel på 16 skilling.

Emellertid erhöll han just då kallelse till professor Lagus och blef erbjuden att mot en månatlig lön af 3 rdr läsa läxorna med en af professorns döttrar. Runeberg mottog med tacksamhet anbudet. Ungefär samtidigt fick han, troligen äfven genom Lagus' bemedling, erbjudande att ge lektioner i historia och geografi vid "fru Danée's fruntimmersskola", där Lagus' ofvannämnda dotter var elev. För denna befattning erhöll Runeberg en aflöning af 9 rdr i månaden. Första året af sin lärarverksamhet hade han således en inkomst af 12 rdr i månaden. Detta var ej mycket, ens efter då gällande penningvärde, men genom sträng hushållning lyckades han dock få det att räcka till rätt bra, ja, han såg sig äfven i tillfälle att sända något litet däraf som hjälp till hemmet; dessutom hopsparade han 16 rdr, hvilka han dock af sitt goda hjärta lät förleda sig att låna ut åt en kamrat, som behöll dem för alltid.

Runeberg bebodde under denna tid ett litet rum tillsammans med en student Ahlstubbe, höll sig själf med frukost och kväll, vanligen bestående af bröd, smör, rökt fårkött och mjölk, samt köpte själf bönorna till det kaffe, som uppassar-

Digitized by Google

madamen på morgonen kokade åt de båda studenterna; middagsmåltiden hämtades i portör från ett af stadens spiskvarter.

De knappa omständigheter, hvarunder Runeberg framlefde sitt första år som lärare och student kunde dock icke nedtynga hans af naturen glada lynne. Han förblef alltjämt den på upptåg och skämt begifne "skolpojken".

Sommaren 1823 vistades han hos professor Lagus på prästgården i Lundå, Lagus' prebende, som informator för hans son Vilhelm. Detta var en angenäm tid för Runeberg, och han hade sedermera många glada minnen att berätta från denna sommar. Emellertid hade han nu icke någon penninginkomst. Den följande höstterminen blef därför en mycket bekymmersam tid för honom. Hans lilla lön af 12 rdr i månaden kunde ju ej på längden förslå till uppehälle, oaktadt han underkastade sig de största umbäranden. Själf har han berättat, att han under denna tid ofta icke hade bröd, utan lefde på potatis, som han stekte i kakelugnsaskan, litet salt fisk samt något litet smör och mjölk. Vid terminens slut hade han åsamkat sig en skuld på 30 rdr och var därtill alldeles utblottad på kläder, då hans från hemmet medförda förråd numera var fullständigt utnött. När han därför genom en af universitetslärarna erbjöds en kondition i Saarijärvi med 250 rdrs årlig aflöning, såg han sig nödsakad att mottaga detta anbud, och lämnade så i slutet

Digitized by Google

af december 1823 Åbo, dit han först i början af år 1826 skulle komma att återvända. Innan han reste från Åbo, tog han där på räkning kläder för 150 rdr. Under första året af sin konditionstid betalade han sina skulder, under det andra gjorde han besparingar, så att han vid sin återkomst till Åbo tyckte sig i besittning af verkliga rikedomar.

Runebergs verksamhet som lärare i Saarijärvi var fördelad på två familjer, kapten af Enehjelms å Kolkanlahti, sju kilometer från kyrkbyn, och kronofogde Danielssons å Kalmari, en mil längre upp åt Österbotten. I hvardera familjen funnos två små gossar att undervisa. Informatorn hade att vistas tre månader i sänder i hvartdera huset, och vid flyttningen tog han alltid de båda gossarna ur den ena familjen med sig till den andra. Han hade således ständigt fyra elever. De voro vid hans ankomst mellan 6 och 9 år gamla. Sommaren 1825 skickades de båda Danielssönerna till Vasa skola, dit Runeberg eskorterade dem. Efter återkomsten från denna resa fortsatte han ännu en termin sin kondition hos kapten af Enehjelm. Denne hade emellertid med sin familj flyttat till Ritoniemi i Ruovesi, och i denna härliga trakt tillbragte nu Runeberg återstoden af sin informatorstid i den Enehjelmska familjen. Vistelsen i dessa sköna nejder var för hans utveckling, lifsuppfattning och hela följande verksamhet af den allra största betydelse.

Digitized by Google

Det är som om den storslagna och harmoniska naturen däruppe skulle ha meddelat honom af sin mäktiga ande.

Runeberg var hjärtligt afhållen i de båda familjerna och kände sig å sin sida såsom medlem af dem. Till kronofogde Danielsson skrifver han efter sin flyttning till Ruovesi ett bref, som här i sin helhet meddelas såsom betecknande för det goda förhållande, som rådde mellan Runeberg och hans elevers föräldrar:

Ruovesi den 8 november 1825.

Min gode Farbror!

Om jag varit så trägen att i bref afbörda min erkänsla för Farbrors så öfverflödigt mot mig bevisade godhet, som att i sjelfva verket tacksamt ihågkomma den, så tror jag Farbror längesedan fått anledning att ledsna vid mina komplimanger. — Att jag så länge uppskjutit med min skrifning bör Farbror således ej anse såsom ett bevis på tacklöshet eller köld mot vänskapen, utan för en följd af — skall jag säga? — någon liten försumlighet eller rättare af den svåra communication som är oss emellan. Jag vet ej vidare urskulda mig, helst jag är viss på att såväl Farbrors eget medvetande om att vilja mitt väl som min öfvertygelse derom och min alltid hysta, ehuru sällan röjda värme för Farbror och hans familje, tillräckligt skola be-

Digitized by Google

vittna omöjligheten för mig att kunna glömma eller ens med liknöjdhet se tilbaka på en förbindelse, som både under den tid den varade och äfven ännu genom åtanken, skänkt och skänker mig så mycken glädje. Sedan vi åtskildes i Storkyro, dröjde jag der nästan en hel vecka, den jag under jemna lustvandringar och förströelser tillbragte rätt angenämt. Jag hade således flera orsaker att vara nöjd med min Wasafärd och vore det min innerliga önskan att Farbror ej skulle vara alldeles obelåten med densamma. —

Här på orten är mit lefnadssätt så likt det jag förde i Saarijärvi, att, om jag började omständligen beskrifva det, tror jag Farbror skulle troppa ned til vår förra läskammare i tanken att finna mig der ännu. — I Februari ärnar jag resa till Åbo och lär kanske komma att för längre tid bli vinterliggare der. Jag har såder temmeligen godt courage att kämpa emot svårigheter och, ehuru nästan öfvergifven af taskboken, är jag lugn nog ty jag har i alla mina dar fått lära mig att ej särdeles lita på den kamraten. När jag kommer dit torde det bli någonting mera intresserande i mina förhållanden, och jag skall ej spara att anförtro dem, de må vara bättre eller sämre, åt Farbrors deltagande.

Jag har alt skäl att nu som förr vara nöjd med herskapet här; man måste dock tilstå att jag, ju närmare det lider mot den tid då det Aca-

Digitized by Google

demiska lifvet förestår mig, mer och mer gripes af längtan dit, ty jag erkänner att jag, åtminstone hvad min böjelse angår, är född för Academien ehuru omständigheterna funnit godt att drifva smått gyckel med sin ödmjuka tjenare.

Om Farbror en gång gåfve sig tid att med några rader underrätta mig om sit tilstånd och sina anhörigas, isynnerhet om gossarnes fortkomst i Wasa, så skulle det af hjertat fägna mig. Jag är bekymrad om de båda små passagerarne och har ej hört något om dem sedan de lämnades åt sit nya lif. Ibland annat har jag äfven uraktlåtit att skrifva dem til, men jag ärnar vid första tilfälle godtgöra mit fel. —

Kunde jag hoppas att medföljande stycken *) såsom en åminnelse af mig skulle vara välkomna hos Herskapet, så vore det mig angenämt; äfven de skulle då vara lyckliga nog att få lefva i sin fosterbygd. —

Under en tacksam helsning til Farbrors famille, får jag äran innesluta mig i dess åtanke och med aktning och tilgifvenhet försäkra min gode Farbror om att altid finna en

upriktig vän i

Ludvig Runeberg.

Synnerligen stor sympati rådde ock mellan Runeberg och hans matmoder kaptenskan af

*) Några dikter, som tyvärr gått förlorade för eftervärlden.

Digitized by Google

Enehjelm. Ett par bref från henne från senare år ge vid handen, att det goda förhållandet icke upphört med Runebergs afflyttning från Ruovesi, och vittna på samma gång om hennes tacksamhet mot sönernas uppfostrare. På hösten 1830 ha de båda gossarna Enehjelm aflagt studentexamen, den ene sjutton, den andre endast femton år gammal, och Runeberg har tagit dem under sitt hägn i Helsingfors. Modern uttalar sin glädje öfver att de ej glömts af honom, "hvilken de ha att tacka för de första goda grunder de inhämtat och som ej sparde hvarken möda eller flit för deras förståndsbildning". Ett par år senare, då hennes man dött, familjens ekonomiska ställning blifvit rubbad och hon för sista gången ser sig i stånd att sända sina söner till universitetet, ber hon Runeberg hålla ett vakande öga öfver "dessa värnlösa plantor, att de i framtiden kunde bära den lofvande frukt hvarföre magister Runeberg så mycket bemödat sig och som för mig är det enda band för hoppet att kunna uthärda mina ännu återstående lidelser — "

Till sitt väsen var Runeberg under dessa informatorsår liksom senare å ena sidan varmhjärtad, glad och vänlig samt rik på muntra och oskyldiga upptåg, å andra sidan mycket allvarlig och respektingifvande. En samtida säger om honom: "En hjärtlig godmodighet — för att icke tala om snillet och humorn, som öfverallt blixtrade fram i det vackra anletet — upptäckte man vid

Digitized by Google

sidan af ett öfverväldigande allvar i den unges väsende." Runebergs elever bevarade intill sin sena ålders dagar ett godt och vackert minne af honom. Såsom karakteristiskt för honom framhöllo de just den nämnda blandningen af skämtsam uppsluppenhet och fast allvar, som ständigt skulle utgöra ett af hans mest utmärkande drag. Han icke endast invigde dem i vetandets första grunder utan tog dem med sig på sina andjakter, på utflykter i skog och mark, han ställde till muntra upptåg och lekar med dem, tecknade, musicerade och skref tillfällighetsvers. Det är detta det personliga umgängets förädlande inflytande, som under hela Runebergs lärarverksamhet ger honom det fasta greppet öfver sina elever.

Då Runeberg i början af år 1826 återvände till Åbo för att fortsätta sina studier vid universitetet därstädes, var det med friskt mod och lycklig förtröstan han trädde till sitt arbete, två år rikare på erfarenhet, som gifvit honom de bästa intryck, och äfven jämförelsevis väl försedd med penningmedel. Under första tiden efter sin återkomst till Åbo var han anställd som privat lärare hos ärkebiskop Tengström, troligen för att läsa med en af dennes sonsöner. Emellertid lämnade han efter några månader denna säkerligen ganska fördelaktiga kondition för att uteslutande kunna ägna sig åt förberedelserna för examen. Han skaffade sig dock därunder litet förtjänst genom att handleda studenter i latinskrifning.

Digitized by Google

Efter trägen och samvetsgrann förberedelse aflade Runeberg i slutet af vårterminen 1826 offentlig stipendiatexamen. Denna inbragte honom dock ej några synnerligen höga vitsord, tack vare en professor Fattenborg, som äfven i studentexamen visat sig afvogt stämd mot honom.

Sommarferierna 1826 tillbragte Runeberg sannolikt som informator hos professor Lagus på prästgården i Pemar.

Under det därpå följande läsåret bedref han med mycken ifver sina studier för filosofie kandidatexamen, som den tiden måste aflaggas i 11 ämnen. Naturvetenskaperna, särskildt fysik och kemi, utgjorde svåra stötestenar för Runeberg. Han var en tid till och med betänkt på att afstå från kandidatexamen, hufvudsakligen dock på grund af ofvannämnde professor Fattenborgs afvoghet mot honom. Emellertid genomgick han, oaktadt den korta tid han haft till förberedelse, vederbörliga tentamina under vårterminens lopp, aflade sin examen på våren och promoverades på sommaren (1827) till filosofie magister, 23 år gammal. — Denna sommar tillbragte han för öfrigt hos ärkebiskop Tengström, som fattat ett synnerligt intresse för honom, på prästgården i Pargas, sannolikt såsom lärare för några af biskopens barnbarn.

För det därpå följande läsåret hade han erhållit en fördelaktig s. k. akademisk kondition i universitetsstaden hos kommerserådet Julin, och

Digitized by Google

han begaf sig den 4 september till Åbo för att tillträda denna anställning. Samma afton började emellertid den förfärliga brand, som lade staden i ruiner och föranledde universitetets stängande. Runeberg oroades djupt af denna händelse, som helt och hållet omkastade hans planer. Han hade ju tänkt ägna sina krafter åt finska universitetets tjänst, och såg nu såväl dess som sin egen framtid höljd i ovisshet och dunkel. På obestämda villkor återtog han sin kondition hos ärkebiskop Tengström och fortsatte denna intill slutet af vårterminen 1828. Hans elevkrets under denna tid utgjordes af 6 ärkebiskopens barnbarn, två bröder Tengström och fyra flickor Prytz.

Runeberg ägde i alldeles särskildt hög grad förmåga att fängsla sina elever, såväl genom sin undervisning som genom det personliga umgänget. Liksom under sin första kondition deltog han äfven nu ständigt i barnens lekar och nöjen och var outtröttlig i att uppfinna ämnen till förströelse. Så berättas om honom från denna tid följande episod:

En regnig höstdag, då vädret ej tillät vistelse utomhus och det började bli tråkigt och enformigt inne, samlade han sina elever omkring sig och sade till dem: "Se så, barn, nu ska vi leka slaget vid Navarino" — detta sjöslag hade då nyligen utkämpats —, hvarpå han, följd af skaran, drog ut i vedskjulet och uppmanade ungdomarna att samla sig spånor till anfalls- och försvarsvapen. Då vederbörligt förråd insamlats, åter-

Digitized by Google

vände sällskapet till salen, den vanliga lekplatsen, där striden mellan turkar och kristna därpå började. Det lär ha gått mycket hett till, så att ärkebiskopen, hvars rum var beläget intill salen, öppnade sin dörr och förvånad frågade, hvad som var på färde. "Det är slaget vid Navarino", svarades af muntra röster. Då gubben fick syn på Runeberg, där han stod midt i stridsvimlet, sade han endast: "Också du, din gamle junkare", och förklarade striden slut. Detta var enligt Runebergs egen uppgift den enda gång biskopen riktade ett ogillande ord eller en tillrättavisning till honom.

Till omväxling med lekar tillgrep Runeberg under de långa höst- och vinterkvällarna sagoberättande för att roa den unga skaran. Man samlades då vanligen i skolsalen, där Runeberg, utsträckt på soffan, för de ifrigt lyssnande ungdomarna dukade upp den ena fantastiska sagan efter den andra, alla hämtade ur egen fatabur. För att öka den spännande stämningsfullheten i sina underbara historier använde han ofta, i synnerhet för att bebåda sagans nära förestående slut, den hemska frasen "och månen var blodande röd".

Till en af sina systrar skrifver Runeberg vid denna tid: "Jag ville önska, att Mamma och du finge komma hit på någon timme och se mig i mitt element, då jag med hela släpet af barn och blomma efter mig åker kälke utför Pargas' backarne och sedan broderligt delar med dem

Digitized by Google

Erkebiskopinnans bannor, när vi antingen ropat och stojat för mycket eller ock komma rifna och våta tillbaka. 'Att han orkar och ids flyga omkring så där med de barnen', brukar gumman vanligen säga då; och mitt svar är, att hon ej kan tro hvad det är roligt. På detta sätt förnöter jag alla lediga timmar och befinner mig öfvermåttan bra däraf."

Sina tankar om akademiska konditioner framlägger Runeberg sedermera (1832) i sin tidning Helsingfors' Morgonblad, där han i en på egen erfarenhet grundad artikel "Om informatorer och privat undervisning" bland annat säger: "Jag kan ej sluta denna uppsats utan att med känsla af glädje och tacksamhet erinra mig den tid, då äfven jag lefvat i förhållanden som enskild lärare och fått pröfva den välgörande inflytelsen af ett deltagande och vänligt bemötande från deras sida, af hvilka man i något afseende tycker sig bero. Och jag bör med rättvisa nämna, att vida större delen af de ynglingar, som för att emottaga så kallade conditioner resa från universitetet med den sårande tanken att för sitt materiella uppehälle nödgas sätta å sido sin inre vetenskapliga bildning, vid sin återkomst kunna sätta de fördelar de vunnit under tiden i jemnvikt med dem de förlorat. Mången, som lemnade universitetet med den blotta skatten af en död boklig kunskap, ovan vid verlden och med skygghet skådande fram mot dess förhållanden, kommer tillbaka med bildning

Digitized by Google

för samfundslifvet, förtroende till människor, en glad blick in i framtiden och med minnen, dem han för hela sin tid kan skatta dyrbara och kära."

För egen del finner han sig således inga skäl ha till klagomål öfver sin ställning under informatorsåren, men han klandrar i den ifrågavarande uppsatsen skarpt de tyvärr icke sällsynta föräldrar, som icke lämna sina barns lärare fria händer vid behandlingen af eleverna, utan binda dem med föreskrifter både angående undervisning och disciplin. Han finner, att de härigenom nedsätta läraren i barnens ögon och göra hans ställning ytterligt svår, ömtålig som den genom det ekonomiska beroendet i och för sig redan är. Runeberg anser det nödvändigt, att "straftbalken, utan inskränkning, öfverlåtes åt lärarens hand"; befogenhet att straffa "bör följa med hvarje lärares kall och så uteslutande tillerkännas honom af föräldrarna, att barnen ej ens ana någon modification i densamma", korteligen, "en lag bör finnas, sträng eller mild, och en dess ostörda och okringskurna handhafvare, och denne bör vara den antagne läraren."

Lika viktigt som för informatorerna är det för läroverkslärarna, att de ha fri myndighet öfver eleverna. Runeberg säger härom: "En af de vackraste sidorna i en publik Skolas organisation är otvifvelaktigt den vidsträckta myndighet, hvarmed dess Lärarepersonal i sitt kall är beklädd. Hvarje lärare i en sådan utgör nemligen en instans, från hvilken föga någon appellation äger

Digitized by Google

rum, och som tillika genom sin offentliga carakter, äfven i lärjungens ögon, får en betydelse vida öfver den, som hemmets inskränkta jurisdiction för honom äger. Gossen ser sig derigenom tidigt i förhållande till en yttre, af inga considerationer beroende lagskipning, och ser i läraren, icke en person som kan ledas, blidkas och undflys, utan en lag, som står orubbligt fast, och för hvars stränga rättvisa blott flit, sedlighet och kunskaper trygga kunna visa sig. Pligten blir honom i samma mon lätt, som han finner den vara ovilkorlig och allmänt erkänd, och utan att själf veta deraf, kommer han ut i verlden, genom en omärklig öfvergång ledd ur föräldrakretsens blott moraliska disciplin, och väl förberedd för statens legala."

Denna sin åsikt att lärarens oinskränkta myndighet öfver eleverna är det första oeftergifliga villkoret för en ordnad och fruktbärande undervisning vidhöll Runeberg under hela sin senare verksamhet vid privata och offentliga skolor, och det är på grund häraf han som pedagog i allmänhetens ögon kommit att stå som den omutligt stränge, myndige förespråkaren för och häfdaren af kroppsagans tillämpning. Väl torde det vara sant, att han i sitt nit någon gång gick till öfverdrift i detta afseende, men som ett utslag af hans sträfvan att hålla ordning och plikt i helgd torde detta snarast böra räknas honom till förtjänst.

Digitized by Google

Den 1 oktober 1828 begynte finska universitetet åter sin verksamhet, nu flyttadt till Helsingfors. Runeberg var besluten att ägna sig åt universitetets tjänst och slog sig därför ned i hufvudstaden. Han uppehöll sig genom att meddela privatundervisning, gaf regelbundet lektioner mellan klockan 8 och 10 f. m. Af några anteckningar i en almanacka från denna tid angående hans privatelever och affärer framgår, att det då vanliga priset för 2 timmars daglig lektion utgjorde 20 rdr i månaden. Detta motsvarar ungefär 28 fmk. Priset var således endast omkring 50 penni i timmen. Detta lektionsarfvode jämte ett stipendium på omkring 110 mark i terminen utgjorde troligen Runebergs hela inkomst denna tid.

Han studerade nu med ifver romerska och grekiska litteraturen och beredde sig på att aflägga ett disputationsprof för att söka vinna docentur i "vältaligheten", som docenturen i latinska språket och litteraturen på den tiden kallades. Ärkebiskop

Digitized by Google

Tengström synes med varmt intresse ha följt Runebergs sträfvanden, hvilket framgår af följande utdrag ur ett bref från honom till Runeberg, dateradt Åbo i december 1828: "Med nöje skall jag se Ditt specimen fulländadt och Dig dymedelst documenterad till den Docentur, Du tänker begära. För unga academici äro nu flere goda aspecter till fortkomst, dels till Lectoraten vid vårt nya Gymnasium, dels till de lediga adjunkturerna vid universitetet. Du måste således för allting laga, att Du ju förr desto hellre blir färdig med Ditt opus, om hvilket jag redan a priori gör mig godt hopp." Opuset i fråga hette Specimen academicum Medeam, Tragoediam Euripidis, cum Medea Senecæ comparans (Euripides' tragedi Medea jämförd med Senecas Medea) och undergick offentlig pröfning den 16 juni 1830. Disputationen aflopp synnerligen väl, och Runeberg blef i augusti samma år utnämnd till docent i vältalighet. Med denna befattning följde visserligen ingen lön, men utnämningen var dock i hög grad betydelsefull för Runebergs framtida fortkomst.

Hans ekonomiska ställning var oaktadt alla hans ansträngningar ingalunda lysande. Det ofvan nämnda stipendiet hade han förlorat, emedan han redan innehaft det den stadgade tiden. Visserligen hade han i stället lyckats erhålla en amanuensbefattning vid akademiska konsistoriet och förtjänade väl äfven något litet på utgifvandet

Digitized by Google

af sina dikter, men hans inkomster voro dock ej tillräckliga för att han skulle kunna bilda eget hem, målet för hans sträfvan nu, då han sedan ett par år tillbaka var förlofvad.

För att skaffa sig ökade inkomster deltog nu Runeberg i grundläggandet af en privat skola efter moderna principer, Lyceum i Helsingfors. Prospektet, som utsändes den 30 november 1831, var undertecknadt med namn sådana som Axel Laurell, Nervander, Runeberg, Lille och innehöll många goda uppslag till reformering af den gamla slentrianmässiga skolordningen. Mönstret för den nya skolan var de danska undervisningsanstalterna, särskildt den så kallade "Borgerdydskolen" i Christianshavn, och målet var att bibringa lärjungen ett så stort mått som möjligt af praktisk allmänbildning och allmänt medborgerlig bildning, så "att han med stadighet, ljus insigt och tillfredsställelse kan fortgå på den bana han i enlighet med böjelse och naturanlag kommer att välja". Främst på timplanen stå därför de lefvande språken, särskildt ryskan, franskan och tyskan, samt matematiken; därnäst kommer historia och geografi och å det högre stadiet "Retorik, Poëtik och Naturalhistoria". Vid kristendomsundervisningen lägges stor vikt å alla stadier. Gymnastik införes som öfningsämne. Skriftliga examina anordnas ett par gånger i terminen. Tidsbesparing utlofvas åt lärjungarna. Penalismen inom elevkretsen skall motarbetas och disci-

Digitized by Google

plinen byggas på humanare grunder än kroppsstraffets. Endast i undantagsfall skall kroppslig aga användas.

Den 15 mars 1831 öppnades skolan. Den hade då endast 12 elever, fördelade på två klasser, men elevantalet växte snart och skolan utvidgades efter hand till att omfatta en elementarafdelning med fyra och ett lyceum med två klasser. Redan från elementarafdelningen kunde elev dimitteras till universitetet. I en artikel i Helsingfors Morgonblad för den 9 november 1835 lämnar Runeberg en redogörelse för läroverkets verksamhet under de 4 åren efter dess stiftande. Häraf framgår, att den uppgjorda undervisningsplanen noga följts. Uppsatsen afslutas med följande välönskan: "Att döma ej mindre efter skolans inre organisation och lärometod, än efter det utmärkta resultatet af de nyss från densamma dimitterade ynglingarnes examen, kan man med all sannolikhet vänta att läroinrättningen äfven i en framtid både skall omfattas med förtroende af fäderneslandet och till dess båtnad motsvara detsamma."

Denna förväntan besannades också. Skolan vann varmt erkännande och stort anseende under sin nära femtiåriga tillvaro. Den måste dock omsider vika för nyare skolformer; samskoleidén blef dess död.

En af grundprinciperna för Lyceums verksamhet var att redan på lägre stadiet den bästa

Digitized by Google

möjliga undervisning skulle tillförsäkras eleverna. Runeberg och Nervander undervisade därför själfva i de båda begynnelseklasserna. I början hade Runeberg 6 timmar i veckan i andra klassen, däraf 2 timmar biblisk historia och 4 timmar geografi. Vårterminen 1833 öfvertog han äfven undervisningen i geografi och allmän historia i klasserna 3 och 4. Han hade då inalles 14 timmar i veckan vid Lyceum. Denna undervisningsskyldighet bibehöll han under de två närmaste läsåren. Hösten 1835 öfvergaf han andra klassen och tog i stället 4 timmar grekiska i tredje klassen, och nästföljande vårtermin utbytte han sina lektioner i historia och geografi i tredje och fjärde klasserna mot 8 timmar latin i femte klassen, som han nästa år, sitt sista vid läroverket, följde upp i sjätte.

Runebergs elever vid Lyceum ha beskrifvit honom som en framstående lärare, särskildt i latin. Han hyste varmt intresse för detta ämne och ägde förmåga att meddela detta sitt intresse åt eleverna. Grammatiken pluggade han i dem med stor färdighet. Hans framställning var åskådlig och klar och gjorde den svåra latinska syntaxen lättfattlig för dem. Hans öfversättning var alltid synnerligen vårdad, ja formfulländad. Däremot var hans undervisning i grekiska samt historia och geografi ej så medryckande, antagligen beroende på att han själf ej var särskildt intresserad af dessa ämnen, åtminstone ej af de två sist-

Digitized by Google

nämnda. Under historielektionerna kunde han ibland långa stunder sitta tyst och förströdd.

Runeberg åtnjöt mycken respekt bland eleverna vid läroverket, men var ej vidare omtyckt, emedan han höll en synnerligen sträng disciplin. Under första delen af sin lärartid var han ofta vid utdelandet af tillrättavisningar skarpt satirisk, och detta väckte stundom stark harm och ovilja inom elevernas krets. Om han någon gång förgick sig, var han emellertid alltid den förste att själf erkänna sitt fel.

Det berättas, att då Runeberg en gång under en lektion i ymnigt mått låtit sitt hån flöda öfver en försumlig pojke, denne helt frimodigt reste sig upp och förklarade, att Runeberg ägde anmäla honom till bestraffning men ej hade rättighet att fara ut mot honom inför hela klassen. Runeberg slutade då strax med sitt förlöjligande tilltal och vidtog ingen vidare åtgärd i saken.

En annan gång berättas han ha orättvist tagit en pojke i kragen, emedan han trodde denne vara orsaken till en viss oro, som förmärktes i klassen. Då han några år därefter på gatan träffade ynglingen i fråga, som under tiden slutat skolan, tilltalade Runeberg honom mycket vänligt, uttryckte sin glädje öfver att träffa en gammal elev och frågade honom, om han kom ihåg ofvan berörda händelse, samt sade sig ha varit mycket missnöjd med sig själf för sitt beteende, som han sedan insett bero på ett misstag.

Digitized by Google

Under rasterna uppehöll sig Runeberg vanligen ute på skolgården, uppmuntrande eleverna till lek och munterhet. Om våren brukade han ta några lärjungar i sänder med sig på de utflykter, som han då och då gjorde i stadens omgifningar för att fånga grönsiskor och andra småfåglar. Han meddelade på detta sätt ungdomen något af det varma intresse för all naturen, som för honom var den aldrig sinande källan till sinnets ungdomlighet.

En missräkning för Runeberg, hvars bekymmersamma ekonomiska ställning ej förbättrats genom att han (1831) ingått giftermål, var att han 1832 genom akademiska konsistoriets partiskhet gick miste om ett ansenligt litteratörstipendium, afsedt att tilldelas "den af universitetets medlemmar, som genom utgifna vetenskapliga arbeten och därjämte genom muntlig undervisning sig mest utmärkt". Konsistoriet höll före, att "magister Runeberg i sistnämnda afseende icke gjort sig känd", hvaremot hans medtäflare om stipendiet ansågs ha utmärkt sig såsom föreläsare. (Några år senare blef dock Runeberg, ehuru ingalunda enhälligt, utsedd till innehafvare af stipendiet ifråga.)

Men inga motgångar kunde stäfja hans verksamhetsifver. För att öka sina inkomster hyrde han från hösten 1832 en jämförelsevis stor våning och tog som helinackorderingar en del af sina privatelever, som han skulle förbereda

Digitized by Google

till studentexamen. Bland helpensionärerna var Zachris Topelius, som i några "Strödda anteckningar om J. L. Runeberg åren 1832 — 1837" ger följande upplysningar:

"Den 2 oktober 1832 mottogs jag, då 14 år gammal, som pensionär och elev för studentexamen i Runebergs hus. Priset för allt vivre jämte lektioner var 500 riksdaler riksgälds för året, att kvartaliter inbetalas." — — "Runebergs omständigheter voro så knappa att en förstärkning af kassan ansågs väl behöflig, och den unga frun åtog sig, icke mindre modig, den ovana bördan af sex matfriska pensionärer, som skulle bidraga till hyran och utjämna lefnadskostnaden."

Angående Runebergs verksamhet vid denna tid säger Topelius:

"Runebergs tid var delad mellan Laurells lyceum, hans egna studier för ett specimen, hans poesi och Morgonbladet. *) Sex privatister, alla österbottningar, förbereddes tillika af honom till studentexamen. Lektionerna voro dagliga, vanligen kl. 9 — 10 på morgnarna, men flyttades stundom efter behof, till andra tider på dagen. Jag har två gånger antecknat **) på våren 1833: 'kunde vi icke läsa för att magistern var ut att locka fåglar.' Äfven andra pauser inträffade,

*) Runeberg hade från och med 1832 öfvertagit utgifvandet af Helsingfors Morgonblad.

**) I dagboken.

Digitized by Google

men godtgjordes följande dagar. Undervisningen var strängt noggrann, men på sitt eget sätt: vi tvungos mera af respekt för läraren än af direkta snubbor, som dock ej saknades, att icke fubbla med läxorna. Jag måste erkänna, att vi hellre samtalsvis än genom skolregime, lärde oss mera på dessa två terminer, än förut under fyra, hvarför ock alla sex, delvis efter misslyckade försök på egen hand, hamnade i universitetets öppna famn.

Samma metod af frihet inom bestämda gränser följde Runeberg vid sin tillsyn öfver de åt honom anförtrodde sex pensionärerne. Det har sedan förekommit mig, som om han medgaf åt de tre äldre, Krabbarne och mig, mera frihet, än nyttigt var, ty kamrater af diverse sorter trängde sig in, och där spelades icke sällan kort. Den 5 mars 1833 har jag antecknat: 'Magistern trädde oförmodadt in, medan vi spelade cucu. Barck satt som träffad af åskan, alla fingo skrapor, ej jag.' Barck var nämligen af fadern ställd under särskild tillsyn och tuktades handgripligen eller med husarrest för rökning och andra snedsprång; likaså måste Örnarne redovisa för allt sitt görande. De två studenterna *) hade ingen sådan skyldighet; jag tillfrågades stundom: 'nå, hur var det i går på studentkalaset?' — Det förtroende Runeberg visade mig band mig mer än alla förma-

*) Två af helpensionärerna voro studenter.

Digitized by Google

ningar; men jag ville icke råda en mentor med mindre respekt till en dylik undfallenhet. Några små drag kunde tilläggas. Den 2 mars 1833 har jag antecknat: 'stod magistern och skrattade, när vi snöbollades på gården'; — och den 8 mars: 'kastade jag med magistern snöbollar till måls' — hvari han, som bekant, var en mästare."

Topelius nämner äfven, att Runeberg bland andra goda lärdomar också gifvit honom följande uppmaning till självständighet: "Var fri och dig själf trogen! Gif aldrig bort dig, och läs icke mer af andra, än att du behåller dig själf."

Runebergs afsikt med den vetenskapliga afhandling, som Topelius talar om att han vid denna tid arbetar på, var att skaffa sig meriter för att kunna erhålla en fast, aflönad anställning i universitetets tjänst och sålunda få sin framtid betryggad. Han hoppades, att hans arbete skulle tillförsäkra honom den adjunktur i grekiska och romerska litteraturen, som 1833 blef ledig till ansökan vid universitetet. Sökandena voro endast två: docenten i grekiska litteraturen magister Nils Abraham Gyldén och docenten i vältaligheten (romerska litteraturen) magister Johan Ludvig Runeberg. Vid afgörandet utföll konsistorii omröstning så, att Runeberg af 14 afgifna röster erhöll endast 4 för första förslagsrummet under det att 10 tillföllo Gyldén, som också af

Digitized by Google

universitetskanslern blef utnämnd till tjänsten. Det var en skriande orättvisa, som härigenom tillfogades Runeberg af den "gamla skolans" reformfientliga representanter. Själf tar han emellertid med sin vanliga finkänslighet de akademiska fäderna i försvar. Han säger nämligen i ett bref till ärkebiskop Melartin af år 1837, att man utan skäl "beskylt dem för köld och likgiltighet" mot honom och på dem "skjutit skulden för omständigheter, som i själfva verket icke stått i deras makt att jämka eller ändra."

Det var en egendomlig ställning Runeberg vid denna tid intog vid universitetet. Bland studenterna var hans popularitet i hastigt växande, de äldre generationerna däremot voro öfver hufvud taget afvogt stämda mot honom, och deras ogillande tog sig, såsom af ofvanstående framgår, upprepade gånger markanta uttryck. Visserligen var det jämförelsevis sällan han direkt ingrep i studentlifvet, men hans starka personlighet utöfvade indirekt ett mäktigt inflytande på universitetets ungdom. Belysande uppgifter om Runebergs förhållande till studenterna finner man i Zachris Topelius anteckningar från denna tid. Det heter där:

"Runeberg fortfor att korrigera latinska och svenska skripta, hvaraf äfven jag i två år drog nytta, mindre för stil och komposition, ehuru äfven däri till vinning, än genom i hög grad intressanta samtal efter och utom det egentliga

Digitized by Google

ämnet." — "November 29. Vid inlämnandet af ett latinskt ämne bad han mig stanna. Han var ensam och vi resonerade — jag som åhörare — om de akademiska oroligheterna dessa tider (gälde studentkonflikter och de publika balerna). Därunder gick han längre in i saken och utredde för mig förhållandet mellan *lagen och individens frihet*. Det var trefligt." — "Af många orsaker var stark jäsning bland studenterna hela året 1834, hvilket slöts med 6 österbottningars relegation af disciplinskommissionen den 16 december. Runeberg inverkade på många håll lugnande; detta desto mer som alla visste honom vara en förkämpe för friheten inom lagliga gränser."

Runeberg hade i Morgonbladet ett mäktigt medel att ge relief åt sina uttalanden i frågor, som rörde ungdomen och dess intressen. Han ägnar vackra ord åt nydaningssträfvandena, omnämner till exempel med varmt intresse de första doktorsdisputationer, som föras på finska språket. Han risar gammal tentamens- och examensslentrian. Han talar varmt för ungdomens majfester, som ge honom anledning till följande betraktelser:

"Jag tar för afgjordt att mången finnes, som med ensidighet och stränghet bedömmer dylika samqväm af ynglingar, hvilka de kanhända tilltro för liten försiktighet och för mycket öfvermod. Vare härmed huru som helst, så är det dock visst, att den skönhet, som ligger i ideen af dessa

Digitized by Google

Majfester, mer än tillräckligt talar för deras firande ... Det hvilar en religiös betydelse öfver dem. De äro Jubeldagar för den studerande ungdomen, stunder då den uppfattar sig sjelf till sin betydelse och anda, och då hvarje individ i densamma ej blott tänker, men ser sig vara en lem af ett högre allmännare lif, och känner och röjer sällheten af att såsom sådan vara försmulten i ett mål, som är allas. Den enskilta ser på en gång sitt värde, såvidt han känner sig höjd till harmoni med det helas, och sin betydelselöshet, om han fattar sig såsom från dess anda söndrad, och man kan vara säker om att kanske få bevista en sådan fest, utan att de, flere stunder af densamma finna sig lyftade till känslor, som för människohjertat, i hvad förhållande som helst, äro evigt helsosamma och dyra." — Är det underligt om sådana tankar och ord vunno honom ungdomens varmaste beundran och kärlek? —

Runebergs utsikter att vinna befordran vid universitetet äro emellertid helt och hållet stängda. Visserligen blir han för läsåret 1834—1835 utsedd till ledamot af studentexamensutskottet (med skyldighet att examinera i grekiska, hebreiska, retorik, poetik och geografi), och han omväljes på denna förtroendepost under det följande läsåret (med samma examensämnen plus latin), men i och med vårterminen 1836 blir

Digitized by Google

han på egen begäran befriad från denna sin befattning. Han är fast besluten att lämna Helsingfors, så snart tillfälle till rikligare utkomst på annat håll erbjuder sig. Runeberg har nämligen nu svårare än någonsin att få debet och kredit att gå ihop. Familjen har ökats och därmed utgifterna.

Det efterlängtade tillfället låter ej länge vänta på sig. Sommaren 1836 blir en lektorsbefattning i latin vid gymnasiet i Borgå anslagen till ansökan ledig, och som Runeberg anser sig vid läroverket i fråga kunna utöfva en gagnande verksamhet, inlämnar han sin ansökan. I februari 1837 blir han af domkapitlet enhälligt utnämnd till "eloquentiæ och poëseos lector" vid gymnasium i Borgå. Utnämningen motiveras med "att magister docens Runeberg dels såsom akademisk tjänsteman dels såsom litteratör längre tid än hans medsökande på ett utmärkt sätt gagnat och hedrat sitt fädernesland".

När Runebergs vänner i Helsingfors fingo höra att det var hans fasta beslut att lämna universitetet, uppstod bland dem en liflig rörelse i afsikt att söka få behålla honom kvar vid akademien. I konsistorium föredrog professor Gabriel Rein en anhållan att åt Runeberg måtte utverkas ett årligt anslag, stort nog att förmå honom att kvarstanna. Konsistorium beslöt nu att hos universitetskanslern göra hemställan om ett årligt anslag på 2000 rubel banko assignationer af

Digitized by Google

allmänna medel att utdelas till Runeberg, så länge han kvarblef vid universitetet och icke erhållit någon akademisk befattning med till detta belopp uppgående lön.

Runeberg föredrog emellertid en fast och självständig ställning som gymnasielärare framför en sådan undantagsställning vid universitetet. Han skrifver härom i ett bref följande:

"Ehuru jag aldrig upphör att med glädje och tacksämhet erinra mig denna konsistorii åtgärd för mitt väl, har jag dock fruktat att genom densamma, om den möjligtvis kunde sanktioneras, blifva satt i den brydsamma ställning att vara i åtnjutande af en lön utan motsvarande bestämda tjänsteåligganden. Jag har nämligen trott, att jag i sådant fall komme att vara i samma mån osäker om, huruvida jag uppfyllt de fordringar, hvartill jag skulle berättiga universitetet, som dessa fordringar vore godtyckliga och icke stadfästade. Någon å stat upptagen lärareplats, som jag kunde fylla, är för närvarande icke ledig vid universitetet, och om, hvilket jag någon gång hört projekteras och eljest med de gladaste förhoppningar omfattat, jag skulle åläggas att som extraordinarius hålla föreläsningar till exempel i estetik, skulle det bli för mig bekymmersamt att kunna subsistera här med det föreslagna arfvodet, då dessa föreläsningar nödvändigtvis skulle upptaga hela min tid och sålunda föga tillåta mig att genom andra befattningar utvidga min in-

Digitized by Google

komst." — Han utverkar därför att förslaget blir afböjdt.

I ett annat bref af hans hand från denna tid spårar man en skymt af bitterhet öfver de motgångar, som mött honom vid universitetet. Han framlägger däri äfven sina motiv till att icke från början ha afstyrt förslagets upptagande inför konsistorium. Det heter i nämnda bref:

"Under min femtonåriga vistelse vid universitetet har jag aldrig fått fägna mig öfver någon enda gynsam konjunktur. Hitkommen utan andra medel till bergning, än dem jag själf kunde skaffa mig, sträfvade jag fram till filosofiska graden och började, efter att hafva vunnit den, bilda mig för eloquentie-adjunkturen. Den blef indragen. Jag vann en docentur och måste äfven dervid, tvärt emot vanliga förhållanden, vänta i flere år, innan jag fick börja räkna dubbla år. Adjunkturen i grekiskan och latinet blef ledig, och vid samma universitet, hvarest nu sex adjunkturer äro lediga, nästan af brist på sökande, hade jag, vid den post jag ansökte, en medtäflare af öfvervägande meriter. Då vid bortgifvandet af de literära understöden jag kunnat komma i fråga, funnos under en lång tid flere äldre och mera berättigade aspiranter, så att jag först sent och till och med först efter en gång verkligen felslagna förhoppningar blef hugnad med ett af dem. — Och ännu sitter jag kvar vid universitetet såsom docent och utan

Digitized by Google

andra än aflägsna utsigter till befordran. Emellertid — och hvarför skulle jag låtsa icke tro det — finnes en mängd personer äfven utom universitetet, som intressera sig eller åtminstone leka med att intressera sig för mig. Af dem betrakta de flesta mina förhållanden naturligtvis blott ytligt och kunde således lätt ledas till att beskylla mina akademiska förmän för köld och likgiltighet och skjuta på dem skulden för omständigheter, som i själfva verket icke stått i deras makt att jämka eller ändra. Det är för att se den lättsinniga välmeningen stängd från all möjlighet till utfall mot män, hvilka jag alltid skall högakta och vörda, som jag önskat, att konsistorium utan min mellankomst skulle fritt och själfmant, såsom det uppgjort sitt projekt, äfven fullfölja detsamma. Nu skall ingen säga, att universitetet underlåtit att göra hvad det kunnat för min fortkomst, och då jag skiljer mig från detsamma, medtar jag det glada minnet af dess mig bevista erkännande och värma."

I och med lektorsutnämningen var Runebergs ekonomiska ställning tryggad. Och det var med gladt mod han såg sin nya verksamhet an. Många bevis på beundran och tillgifvenhet kommo honom ock till del under den tid han ännu vistades i Helsingfors.

Sin befattning vid Lyceum, hvilken han nu i sex år innehaft, lämnade han den sista februari

Digitized by Google

1837 och sade därvid farväl till läroverkets ungdom på ett för honom särdeles karakteristiskt sätt. Sedan lärjungarna af skolans föreståndare sammankallats till bönsalen och upplysts om orsaken till att de blifvit samlade, trädde Runeberg fram, sade med tårade ögon och skälfvande stämma "farväl" och lämnade därpå hastigt salen för att dölja sin djupa rörelse.

Att studenterna skulle med saknad se sin populäre vän lämna universitetet är klart. Deras entusiastiska känslor för honom togo sig uttryck i en vacker hyllnings- och afskedsfest den 8 maj å värdshuset Emilienburg, "Sparbanken" kalladt. Till följd af den akademiska ungdomens harm mot universitetets ledare, som läto Runeberg lämna detsamma, var det svårt att få den rätta feststämningen till stånd, men Runeberg var vid detta tillfälle gladare och mera språksam än vanligt och lifvade snart alla med sin munterhet. Zachris Topelius har om denna fest gjort följande anteckning i sin dagbok:

"1837 Maj 8: Afskedsfesten för Rbg på Sparbanken. Omkring 300 deltagare, hvaribland nästan alla yngre akademiska lärare och några äldre. Vederbörande föga belåtne. Festen varade ett halft dygn från 6 på aftonen till 6 på morgonen. Runebergs skål, den enda som dracks, föreslogs af Aron Borg 'med varma ord och fullt hjärta'." — På talet följde en hyllningssång. — "Runeberg, rörd nära till tårar, steg

Digitized by Google

sedan fram och tackade, sägande sig alltid bevara i kärt och tacksamt minne det universitetet, där han lärt sig skåda lifvet ljust och icke mörkt och hvars medlem han varit i 15 år. — Öfver hela festen låg en hjärtlighet och värme, som beständigt samlades kring hufvudpersonen och åter utgick från honom som en lifvande fläkt."

Så var då Runebergs bana som universitetslärare lyktad. Det hade varit hans varmaste önskan att få ägna sin verksamhet åt universitetets tjänst och han skulle med glädje satt in sina rika krafter på främjandet af dess väl. Men detta blef honom af ödet förnekadt. Han valde då, så godt som nödd och tvungen, af ekonomiska skäl en gymnasielärares blygsamma men säkra lott. Väl gjorde universitetet i afskedets stund krampaktiga ansträngningar att få behålla honom i sin tjänst, men dels såg han väl sin stolthet förbjuda ett kvarstannande, dels stod det väl klart för hans medvetande, att han på den lugna plats han valt mera ostördt skulle kunna ägna sig åt sitt egentliga lifskall, poesien. För eftervärldens räkning torde det därför ej vara att beklaga, att Runeberg icke blef fäst vid akademin. Kanske hade vi, om så blifvit fallet, gått miste om många af hans härligaste sånger, blomman af hans läraregärning, *folkuppfostraren* Runebergs mäktiga insats i kulturhistorien.

Digitized by Google

Den 17 maj 1837 flyttade Runeberg med sin familj till Borgå. Redan följande dag började han sin tjänstgöring vid Borgå gymnasium, där han under hela sin återstående lärartid, 20 år, skulle komma att verka, som lektor och rektor.

I disciplinärt afseende var tillståndet vid Borgå gymnasium vid denna tid ganska sorgligt. Orsaker härtill torde ha varit, att läroverket under de senaste årtiondena haft åtskilliga gamla svaga lärare samt att rektorsämbetet plägade innehas af lektorerna i tur och ordning på ett år i sänder.

Gymnasiet bestod af två klasser, af hvilka den nedre var ettårig, den öfre tvåårig. Hvad studierna beträffar rådde vid detsamma stor frihet, som lätt kunde leda till oordningar. Lärjunge kunde hvilken tid på året som helst vinna inträde vid läroverket och ägde att efter behag deltaga i undervisningen samt, när han själf önskade, anmäla sig till tentamen för dimission

Digitized by Google

till universitetet. Somliga elever kunde sålunda genomgå gymnasium på ett à två år, andra dröjde där ända till sju år. Det var ej ovanligt, att en elev regelbundet försummade vissa lektioner eller att han under hela terminen ej fick någon enda fråga i ett ämne.

Tydligt är, att det under sådana förhållanden berodde helt och hållet på den enskilde läraren, om han kunde tillvinna sig aktning och upprätthålla disciplinen under sina lektioner. Hos rektor hade han föga stöd, ty de bestraffningsmedel, tilltal och varning, som stodo denne till buds, respekterades af ynglingarna föga. Relegationen, som var det enda fruktade, var synnerligen svår att få till stånd, då lärarkollegiets flertal måste rösta härför och domkapitlet stadfästa relegationsdomen, innan den kunde vinna laga kraft.

Flere af gymnasiets lärare insågo emellertid missförhållandena och voro beslutna att söka få en ändring till stånd. Det gällde för dem endast att finna en kraftig vilja, som ledde deras sträfvan. Och en sådan var Runeberg. Han ställde sig genast vid sin ankomst till läroverket i spetsen för reformarbetet och började redan höstterminen 1837 verka för åvägabringandet af ett bättre sakernas tillstånd. Det var ej direkt för egen del han inskred, ty själf hade han ingen svårighet att upprätthålla ordning under sina lektioner, utan det var för att hjälpa en svagare kollega.

Digitized by Google

Händelsen var den, att ett stort antal elever i en klass underlåtit att infinna sig till ryske språkläraren Hongelins lektioner och oaktadt rektors tillsägelse fortfarit att uteblifva. Primus och sekundus i klassen hade då af rektor blifvit ålagda att gå till magister Hongelin och å klassens vägnar anhålla om ursäkt, hvilken befallning de emellertid underlåtit att efterkomma. Vid det kollegium, som med anledning häraf sammankallades, yrkade Hongelin, att primus skulle flyttas ned och mista sitt stipendium för året, att fyra af klassens värsta bråkmakare skulle på tre månader relegeras och att de öfriga skulle erhålla en sträng föreställning dels för sin uppstudsighet mot rektor, dels ock därför, att de, under det kollegium för förhör af de anklagade pågick, hade kvarstannat i skolan och "genom högljudt hurrande och skrålande uppenbarligen ådagalagt sin tygellöshet och vanvördnad för alla sina lärare". I detta Hongelins yrkande instämde Runeberg och flera af de yngre lärarna. Vid omröstning utföll kollegiets beslut till förmån för magister Hongelins förslag, men som det gällde en relegation, måste saken underställas domkapitlets pröfning. Vid dess behandling af saken uppläste Runeberg en utförlig diktamen till protokollet, i hvilken han redogör för sin ställning i frågan. Han säger däri:

"Det tillhör utan tvifvel hvarje paternell auktoritet att vid afdömandet af förseelser, som komma under dess skärskådande, afse icke blott

Digitized by Google

den nakna gerningen och dess större eller mindre uppsåtlighet, utan äfven de vilkor, under hvilka gerningen blifvit bedrifven, uppsåtet fattadt, och den föreställning, den felande, i anledning af sitt samfunds bruk, seder, lagar och disciplin, fogligast kunnat göra sig angående sin gernings och sitt uppsåts mer eller mindre vådliga och svåra art. Med denna öfvertygelse har jag ansett det vara min plikt att till beredande af mitt utlåtande i förevarande mål, såsom nyss anställd lärare vid gymnasium härstädes, söka förskaffa mig all den kännedom jag på tillförlitlig väg kunnat inhämta angående hittills vanliga disciplinära förhållanden vid detta läroverk. Och jag har därvid användt så mycket större flit, som de förseelser, hvilka nu äro anmälda till beifrande, i skollagens mening af den svåraste beskaffenhet, gjort det till en öm skyldighet för mig såsom lärare att icke spara någon omtanke vid uppsökandet af omständigheter, som kunna verka till urskuldande och mildring." Han förklarar sig därpå ha genomsökt "consistorii gymnastici å rektors arkivet förvarade protocoller" för att utforska, om några liknande förseelser förut förekommit vid läroverket, men då han i dessa protokoll icke kunnat finna spår af att något enda disciplinmål varit upptaget till behandling, har han kommit till den slutsatsen "att antingen några disciplinära förseelser icke förekommit vid läroverket, eller att sådana, om de förekommit,

Digitized by Google

ej beifrats." Genom personliga meddelanden har han emellertid erfarit, "att ehuru de fleste nu tjenstgörande lärare vid gymnasium härstädes, likasom jag sjelf för egen del, icke kunnat annat än med beröm omnämna det uppförande, ungdomen iakttagit mot oss personligt, inom de sistförflutna 10 eller 12 åren uppenbara förnärmningar af lärares anseende från disciplarnes sida icke varit ovanliga" (ett uppräknande af exempel följer här), "att det likväl förut varit fallet att ungdomen ganska flitigt bevistat lektionerna på gymnasium, så att blott någon enda understundom kunnat uteblifva, men att försummandet i detta afseende under läsåret 1836 — 1837 blifvit så vanligt, att lärare funnits här som sällan räknat vid läsningen närvarande mer än två tredjedelar, men ofta ej ens hälften af till klassen hörande elever", "att ändtligen bestraffningen af sådana förbrytelser bestått i allvarsamma förmaningar af rektor och någon gång i en af honom åt den skyldige gifven befallning att hos den förfördelade anhålla om förlåtelse, afbedja sitt fel och dylikt, hvaremot ofta, vid allmännare undersökningar, skrål uppkommit, och vid sammangaddningar ingen plägat blifva straffad."

Detta Runebergs inlägg i disciplinfrågan ger en klar bild af förhållandena vid gymnasiet, en bild, som ytterligare förtydligas däraf, att flertalet af domkapitlets ledamöter motsatte sig Hongelins och Runebergs yrkande, att en af dem

Digitized by Google

till och med framkom med den anmärkningen, att Runeberg och de lärare, som instämt med honom, "gjort sig förfallna till en allvarsam tillrättavisning" genom att bifalla Hongelins utlåtande, hvari bland annat förekom yttrandet "i betraktande af den brist på disciplin, som längre tid ägt rum vid detta gymnasium", hvilket yttrande "såsom icke grundadt på några bevista fakta" förmenades innebära en förolämpning mot de föregående årens rektorer.

På grund häraf fick domkapitlets beslut följande lydelse:

"Domkapitlet anser gymnasisterna N. N., N. N. böra af herr rector gymnasii för det de lördagen den 21 sistlidne Oktober försummat ryska läsetimmen allvarligen förehållas att för sådan och annan förseelse framdeles taga sig noga till vara, så kärt dem är att undgå strängare ansvar."

Runebergs försök att åvägabringa ett prejudikat gick således denna gång om intet. Men hans kraftiga natur lät ej häraf afskräcka sig. Han ingick nu formligt förbund med lektorerna Borenius och Öhman i syfte att söka genomföra önskade reformer, och det dröjde ej länge, innan han tog ett nytt initiativ till förverkligandet af sina planer. Denna gång var det ej för att söka utverka skydd åt lärarna gentemot öfvergrepp från elevernas sida, som han ingrep. Han vände sig nu mot obehörig inblandning från högre ort i

Digitized by Google

lärarnas tjänsteverksamhet. En af Runebergs kolleger, magister Lindfors, var oaktadt sina utmärkta kunskaper synnerligen misslyckad som lärare och kunde hvarken hålla sina elever till flit eller ordning. Denne hade af eforus, biskop Ottelin, som själf hade en ovanlig förmåga att behärska ungdomen och till följd däraf hyllade de humanaste disciplinprinciper, upprepade gånger fått enskild varning, en gång med erinran om "lärares plikt att genom själs öfverlägsenhet, men icke medelst otjänliga kroppsstraff förskaffa sig aktning hos ungdomen", en annan gång "emedan han luggat och slagit en elev, hvilket straff skolordningen icke omtalade" tillhållits att vid utöfvandet af sitt ämbete "iakttaga laglighet, foglighet och lugn". Då denne lärare för andra gången, utan att rektor, lektor Borenius, ingrep, bemötts med missaktning och uppstudsighet af den elev, som förskaffat honom den första varningen, kände sig Runeberg manad att inskrida, först genom att enskildt vidtala rektor och elevens fader, men då detta ej hjälpte, genom att till domkapitlet inlämna en skrifvelse, i hvilken han anhöll, att eleven ifråga måtte för sitt uppförande vederbörligen bestraffas. I nämnda skrifvelse omnämner Runeberg också, att enligt hvad magister Lindfors enskildt meddelat honom, äfven en annan elev gjort sig skyldig till uppstudsigt beteende, men att Lindfors ej anmält detta, af "skyldig aktning för efori varningar och en ursäktlig

Digitized by Google

fruktan att för tredje gången ådraga sig ett ogillande, som för honom kunde medföra förlusten af hans tjänst." Därpå omtalas, att eleverna upprepade gånger beledsagat Lindfors' utträde ur klassen efter lektionen med hvisslingar och stampningar. Skrifvelsen slutar på följande sätt:

"Af det redan anförda torde Tit. nogsamt inhemtat, att ordningen bland eleverna icke varit sådan den bort vara, att de straff som blifvit använda, föga varit tillräckliga att förekomma ytterligare förseelser, och att en lärare nu härstädes alldeles icke i och genom sitt kall är skyddad för förolämpningar af sina elever. — Då jag på intet vis vågar tilltro mig att blott genom min personlighet kunna afskräcka de mindre välsinnade bland gymnasii ungdomen från möjliga förnärmningar, utan måste bygga mitt hopp om att få befordra dess bildning och fylla mina plikter såsom lärare ensamt på den aktning, jag i sådan egenskap äger fordra af mina elever, och då jag, äfven om jag kunde, medelst användande af handgriplig aga, tukta och tygla en felande elev, icke utan största betänklighet vågade begagna ett sådant medel, då Högvördigste Herr Doktorn och Biskopen med så tydligt ogillande beifrat slika åtgärder från den enskilte lärarens sida, torde jag befinnas hafva mer än fog att äfven för egen del vara bekymrad i anledning af den missaktning för lärarekallet några af gymna-

Digitized by Google

sisterna genom sitt uppförande mot magister Lindfors visat.

Det är för att, så vidt möjligt är, betrygga mig själf mot sådana förödmjukelser, som dem magister Lindfors fått vidkännas, äfvensom att efter samvete och öfvertygelse befordra gymnasii ungdomens sanna bästa, jag nu i djup ödmjukhet anhåller, att Tit. måtte så förfoga, att gymnasisten N. N., sig sjelf och sina medlärjungar till rättelse och varning, måtte åtminstone för sitt senaste obehöriga uppförande mot magister Lindfors till något ansvar ställas."

Detta Runebergs uttalande väckte en verklig storm af ovilja mot honom. Eforus och rektor inkommo till domkapitlet med vidlyftiga skrifvelser, hvari bland annat Runeberg anklagades för att ha farit med osanning och för att ha uppträdt med klander mot sin närmaste förmans, rektors, åtgärder, hvarför han borde ställas till laga ansvar. Eforus säger i sin skrifvelse: "Det är oförklarligt, hvarifrån den rädsla, som herr lektorn i sin skrift förråder, att gymnasisterne icke framdeles såsom hittills skulle högakta hans personlighet, kan härröra. Ty en personlighet, som handlar lagenligt och ädelt, högaktas alltid, men inträffar motsatsen, så minskas aktningen. Att oordningar bland ungdom tyvärr förekomma har alla tiders erfarenhet bevisat, men äfven att deras orsak oftast finnes hos läraren.

Digitized by Google

Äro de korrektiv, som användas mot ungdomens fel och förseelser, oförnuftiga och olagliga, så uppstå större disciplinfel, emedan lydnaden fordrar laglighet och lugn hos den befallande; äro de deremot lagliga, så rättar sig ungdomen snart, ty ynglinga sinnet aktar lag."

Dessa biskopens och rektorns ämbetsmemorial föranledde en diger försvarsskrift från Runebergs sida hvari han bland annat till förklaring af sin, såsom det kunde tyckas, obefogade inblandning i frågan säger:

"I sitt till Domkapitlet ingifna memorial anmärker Herr Biskopen såsom den första mig besvärande omständighet, att jag inskridit i målet rörande gymnasisten N. N. utan att deri hafva haft någon del. Jag får här åberopa de grunder för mitt inskridande jag i min inlaga till Domkapitlet anfört och tillägga, att jag icke kunnat frångå den åsigt, att en lärare, som är pligtig vaka öfver sina disciplars bildning och seder, aldrig kan vara obehörig att inblanda sig i frågor, som röra deras uppförande, och att hans egen fördel eller olägenhet står i närmaste samband med deras allmänna riktning, med den disciplin, som äger rum vid det läroverk, der han är anställd. Man tänke sig det fall, att en lärare, ehuru själf skonad, såge sina elever dagligen strafflöst öfva grofva och våldsamma excesser mot hans kolleger, borde han väl låta det dervid bero, vore han icke fastmer ej blott

Digitized by Google

behörig, utan äfven pligtig att anklaga, att söka rätta?"

Längre fram i skrifvelsen heter det:

"Man behöfver icke gå ett tiotal år tillbaka för att komma till en tid, då eleverna vid detta läroverk kunde trotsa sig till förlåtelse, då de med förakt och åtlöje åsågo den svage lärarens försök att under masken af godhet gömma sin maktlösa förlägenhet, ja då själfva rektor gymnasii ej sällan såg sig nödsakad att köpa sig en stunds fred af sina elever icke för det dryga priset blott af förlåtelse för förut lidna insulter, utan för det ännu drygare af tårar och böner. Jag förbigår gerna skildringen af de oerhörda oordningar, som under dessa tider strafflöst fingo föröfvas vid detta gymnasium; en stor del af dem är allmännare känd, några förvaras upptecknade i Domkapitlets protokoller, många äro sådana, att man för läroverkets heder icke vill eller kan omnämna dem. Minnet af de rättigheter eleverna då tagit sig och ägde kan ännu icke annat än fortlefva hos de ynglingar, som nu vid samma läroverk undervisas, så mycket angelägnare är det att kraftigt utrota de lockelser till ofog, som med detta minne måste gro i de mindre välartades sinnen. Det är sant att ungdomen respekterar lag, men man måste tillägga: *då den göres gällande.* Och om det någonsin är anledning att låta lag gälla, är det väl då, när en yngling sätter sig opp mot den, som är till-

Digitized by Google

satt att vara hans ledare, och icke blott vägrar honom lydnad, utan äfven anfaller honom med förolämpande ord."

Runeberg anhåller därpå "för allt hvad fog och billighet är, för ordningens och disciplinens skull vid detta gymnasium, för min och hvarje lärares trygghet och heder", att ett sådant uppförande som gymnasistens ifråga ej må få passera ostraffadt.

Domkapitlet, som väl ansåg Runebergs reformifver allt för brinnande, förhöll sig emellertid mycket passivt. Det förklarade Runebergs anmälan icke till någon åtgärd föranleda. Hvad efori mot Runeberg gjorda åtal beträffar ansåg domkapitlet visserligen, att Runeberg icke ägt befogenhet att blanda sig i saken, men eftersom inblandningen föranledts "af lektorns välkända nit för upprätthållande af ordning och skick bland gymnasii ungdomen samt den af hans lifliga inbildningskraft förespeglade farhåga för lärareanseendets kränkning, alltså finner domkapitlet honom för detta hans förfarande icke böra till något ansvar fällas".(!)

Denna strid ledde således icke direkt till någon förbättring af det disciplinära tillståndet vid läroverket, men den väckte uppseende i vida kretsar och fäste uppmärksamheten på Borgå gymnasium och förhållandena därstädes. Runebergs uppträdande visar oss honom som en sträng och fordrande herre, en kraftig reforma-

Digitized by Google

tor med vaken blick för de kraf på fasthet och lagbundenhet, som allena ge styrka åt de styrande och befordra samhällets och individens framgång. Af berörda händelser framgår hvilka svårigheter Runeberg skulle ha att bekämpa och i hvad riktning hans sträfvande skulle gå, då han följande år, läsåret 1838—1839, första gången blef gymnasiets rektor. (Runeberg blef ytterligare två gånger rektor, andra gången 1838—1839, tredje gången 1847—1850.)

Det var naturligtvis en omöjlighet för honom att omedelbart åstadkomma de genomgripande förändringar, som voro nödvändiga. En god början gjordes dock därigenom att Runeberg vid tillträdandet af rektoratet ingick förnyadt förbund med lektorerna Borenius och Öhman i syfte att afhjälpa rådande missförhållanden. Sådana förefunnos i mängd. Klassjournaler voro ej i bruk. Lärarna brydde sig icke om att kontrollera, att eleverna regelbundet infunno sig till lektionerna, utan ansågo allan rättfärdighet uppfylld genom förhöret för dimission till universitetet. Ett ofog, som florerade vid gymnasiet och som Runeberg hade mycken möda att bekämpa, var de ständiga slagsmålen mellan gymnasister och gesäller eller sjömän. Uppträden af dylik art stodo snart sagdt på dagordningen. Och att öfverlasta sig med starka drycker hörde rent af till gymnasistens privilegier. I beifrandet af sådana förseelser

Digitized by Google

hade lärarna på denna tid intet som helst stöd att vänta af allmänna opinionen.

Runeberg var såsom rektor lugn och värdig gentemot eleverna. Någon enda gång kunde han bli het och förgå sig genom att utdela en örfil, men var då aldrig sen att, sedan han lugnat sig, be om ursäkt för sitt förhastande, om han varit orättvis eller för sträng. Den form han vanligen använde för bestraffning var tilltal och varning samt kallelse hem till sig för enskildt förhör. I senare fallet kunde han antingen låta eleven vänta i timtal i ett yttre rum, innan han med imponerande allvar inträdde och förkrossade syndaren genom ett strängt förhör, eller också bjöd han honom i all vänskaplighet på en kopp te och vann därvid hans förtroende för alltid.

Runebergs biograf Strömborg anför åtskilliga exempel på hans sätt att som rektor behandla eleverna:

Vid ett kollegium med anledning af någon svår disciplinär förseelse hade gymnasisterna samlat sig i förstugan utanför kollegierummet på nedra botten och i närgränsande klassrum för att med sång och hurrarop uppmuntra sina till förhör inkallade kamrater och afvakta deras dom. Runeberg såg sin skyldighet som rektor fordra, att han gick ut och tillsade dem att genast tyst aflägsna sig. Hans tillsägelse blef emellertid ej åtlydd, utan stojet fortfor. Han gick då åter ut

Digitized by Google

och förklarade, att hvar och en, som ej inom en viss tid aflägsnat sig, skulle på det strängaste straffas. De flesta aftroppade då, men några begåfvo sig upp i öfre våningen och stannade kvar där. När Runeberg, för att se om hans befallning blifvit åtlydd, för tredje gången kom ut ur kollegierummet, hörde han oväsen från öfre våningen. Han begaf sig dit och fann där omkring tjugo pojkar skockade. Blek och upprörd utdelade han nu till hvar och en enskildt befallning att aflägsna sig, och hans ton och blick voro därvid så imponerande att tillsägelsen genast efterkoms. De värsta upprorsstiftarna fingo befallning att infinna sig hos Runeberg följande dag. Då de kommo, fingo de sitta nära en timme i ett yttre rum och vänta i ängslan, innan Runeberg, som de genom den öppna dörren till hans rum sågo sitta vid sitt skrifbord, inträdde och började förhöret. De måste aflägga ett heligt löfte att aldrig mer deltaga i något upprorsförsök mot honom eller någon annan lärare och kände sig vid aftågandet grundligt stukade.

En annan gång utkallades Runeberg just under domkapitlets pågående session, för att hålla räfst i anledning af att ett snöbollskrig, som under rasten påbörjats ute på skolgården, fortsatts efter inträdet i lärorummet, hvarvid snöbollar kastats mot taket och blifvit sittande där. Under timmen hade dessa smält och vatten börjat droppa ner på läraren, som då skickade

Digitized by Google

bud på rektor. Då Runeberg inträdde i klassen försatte han med sin stränga uppsyn allas sinnen i bäfvan, men orostiftarne sluppo denna gång undan med en allvarlig tillrättavisning för det oskickliga i sitt beteende.

Vid ett tillfälle hade en skara gymnasister en mörk oktoberkväll samlat sig utanför en bröllopsgård och under högljudda skrän begärt att få "se bruden", men då deras begäran ej genast efterkoms, ställt till ett så förskräckligt oväsen, att man sett sig nödsakad efterskicka rektor. Då denne infann sig, hade emellertid fridstörarna visligen lagat sig undan. Han lyckades dock få reda på deras namn och begaf sig redan tidigt följande morgon, innan de ännu voro uppstigna, till flera ynglingars hem för att med sin vanliga nitiska raskhet anställa förhör. En gymnasist M., — som sedermera blef prost och kyrkoherde —, besöktes redan klockan sju. Denne erkände genast, att han deltagit i bråket. Men då Runeberg ville veta, hvilka de andra deltagarne voro, svarade ynglingen, att det vore bäst, om rektor själf frågade dem därom. Runeberg respekterade detta svar och uttryckte sin belåtenhet med ett "Det är bra", hvarpå han fortsatte sin rond.

Mer än en gång hände det emellertid, att Runebergs barskhet och myndighet, hans enda vapen i kampen mot de inrotade disciplinära oegentligheterna vid läroverket, gjorde ungdomen

Digitized by Google

ovilligt stämd mot honom. En gång, då Runeberg å ämbetets kall och vägnar vid början af en lektion gaf en tillrättavisning åt en begåfvad men öfvermodig elev i nedre klassen, svarade denne näsvist, hvarför Runeberg tilldelade honom en örfil och körde ut honom ur rummet. Detta gick herrar gymnasisters ära för när. Klassen sammangaddade sig och svarade vid läxförhöret icke på en enda fråga, hvarför Runeberg måste afbryta lektionen. Han tillsade klassen att infinna sig hemma hos honom kl. 6 e. m. för att läsa upp läxan, och gick så sin väg. Man kom emellertid öfverens om att ej infinna sig hos Runeberg. Istället uppsökte man öfre afdelningen och sökte förmå denna till samfälldt beslut att under följande lektion ej ge Runeberg svar, för att visa honom, att hela gymnasiet kände sin ära kränkt och fordrade upprättelse. Efter lång öfverläggning beslöt man att på eftermiddagen sända till Runeberg en deputation, anförd af gymnasiets primus, med uppdrag att ge rektor en allvarlig föreställning för hans beteende. De deputerade begåfvo sig vid den bestämda tiden af. De kommo sig emellertid aldrig för med att framföra sitt egentliga ärende. Så slagna blefvo de, då Runeberg med ett ljus i handen, sträng och allvarlig, trädde ut ur sitt rum och kom dem till mötes samt därpå med största lugn började samtala om saken. Han förklarade därvid, att den inte vore värd högsta klassens be-

Digitized by Google

medling, och gaf det rådet, att förstaklassisterna, såframt deras välfärd vore dem kär, skulle lyda hans tillsägelse och infinna sig hos honom för att läsa upp läxan. Så skedde ock.

Största obehaget hade Runeberg af rektoratet höstterminen 1848, då han just som bäst var sysselsatt med Fänrik Ståls sägner. Gymnasiet var det året särdeles talrikt besökt, och bland eleverna funnos åtskilliga mindre goda element, som efter sitt sinne sökte åstadkomma kopior i smått af de frihetsrörelser, som då pågingo ute i Europa och öfverallt väckte oro i sinnena. Oupphörligt inkommo till rektor klagomål på gymnasisterna, som tillställde det ena slagsmålet efter det andra ute i staden. Runeberg gjorde allt hvad i hans förmåga stod för att med godo söka stäfja ofoget och lyckades också förmå de felande att själfmant be honom om förlåtelse och afge ett heligt löfte om bättring. Det oaktadt fortsattes oskicket, och Runeberg såg sig nödsakad att tillgripa strängare medel. Han sammankallade kollegiet, som enhälligt beslöt, att två elever skulle relegeras på ett år, tre erhålla tolf och två sex slag på flata handen, en straffas med tre dygns arrest och sju med offentligt tilltal af rektor jämte anteckning i terminsbetygen. Om Runebergs verkställande af de ådömda bestraffningarna säger Strömborg: "Den till följd af domen nödiga exekutionen verkställde Runeberg, enligt

Digitized by Google

hans samtida medlärares med uttryck af den största beundran gjorda skildring, på ett i högsta måtto imponerande sätt. Sedan han uppläst collegii gymnastici dom, och de bägge relegerade utträdt ur elevernas krets och lämnat lärosalen, utdelade han de bestämda handplaggorna med den största stränghet, användande därvid hela kraften af sin stora fysiska styrka, så att det ena af sex sega björkkvistar hopflätade riset efter det andra formligen söndersmulades under tyngden af hans slag. Efter den allvarsamma och ärligt utförda exekutionen, höll han till ungdomen ett högstämdt och ljungande maningstal, hvilket han började med ungefär följande ord: 'Jag har utdelat tre gånger tolf och två gånger sex slag, summa fyratioåtta, men ingen skall kunna förebrående säga, att det sista slaget fallit mindre tungt än det första' — — och hvarunder hans högresta och imposanta gestalt tycktes växa ett hufvud högre."

Det imponerande i denna kraftutveckling förfelade emellertid helt och hållet sin verkan på de unga åskådarna, som med harm och vanmäktig vrede åsågo, hur deras aktade och beundrade rektor, den store skalden, som med sina härliga sånger satt deras ynglingahjärtan i brand, nedlät sig till något så tarfligt som utdelandet af kroppslig aga. De tyckte honom ha svikit sig själf och sitt mål, kommit deras tankar om honom som en humanitetens förkämpe på skam

Digitized by Google

och ställt sig i den småsinnade hopens led. Hela elevkåren beslöt att lämna det läroverk, där så ovärdiga bestraffningar kunde förekomma. Men de flesta elevernas föräldrar gåfvo icke sina söner tillåtelse att afgå. Trettioåtta stycken lyckades emellertid utverka det målsmansintyg, som fordrades för erhållande af skiljebetyg från gymnasiet. Dessa trettioåtta slöto sig tillsammans och kommo en morgon alla på en gång till rektor för att begära skiljebetyg, antagligen i afsikt att imponera på honom genom sitt stora antal. Runeberg lät sig dock ej bekomma, utan tillsade dem att infinna sig hos honom en i sänder, då han omöjligt kunde utskrifva betygen på en gång.

Sedan förekommo ej mer några oroligheter under Runebergs rektorat utom ett par obetydligheter, då han hösten 1849 på uppdrag från högre ort vistades ett par veckor i Åbo; dessa misshälligheter ställdes dock genast till rätta vid hans återkomst, som kändes som en verklig lättnad för hela gymnasiet. Han vann mer och mer sina elevers tillgifvenhet och förtroende. Det var därför med verklig saknad som gymnasiet vid läsårets slut såg den beundrade skalden afgå från rektoratet. Han å sin sida tolkade sina känslor för ungdomen och sina önskningar om dess väl i ett varmt och vackert afskedstal, som här ur hans "Efterlämnade skrifter" återgifves in extenso:

Digitized by Google

"Än några ord till er, käre ynglingar, lärjungar vid detta gymnasium.

Jag erinrar mig nu, såsom ofta då jag ser er så församlade, en tid, då jag sjelf var vid er ålder, då jag sjelf var ung som I. Jag minns denna tid, det var glädjens tid, det var den ljufva tiden. Jag minns den med dess lätt funna fröjder, dess djerfva förhoppningar, med dess skatter af helsa och lefnadslust. Denna tid är länge sedan förbi, men de skänker, den medförde, äro icke försvunna, de finnas ännu, de äro ett evärdligt arf, som ungdomen emottager från släkte till släkte, de ombyta blott ägare, de finnas nu hos er. Varen glade öfver detta arf, ägen det med full besittningsrätt, men tänken, att det tillhör er blott så länge några flyende år vara, och att äfven mannaåldern har ett lika evärdligt arf, men att detta arf utgöres af omsorger, af bekymmer, af svigtande krafter och ofta nog ett graflagdt hopp. Vare det långt från mig att vilja kasta in i morgonglansen af ert lif en kommande ålders skuggor; jag pekar blott på, hvaråt de finnas och hvar de en gång vänta äfven er. Jag gör det för att tidigt väcka er tanke på det mod, som behöfs för att möta dem. I skolen lifvas i edra sinnen, då jag nämner detta ord, och tycka att I ägen det nog stort för att kunna trotsa striderna. Veten I, hvilket mod jag menar? Det är icke en uppflammande känslas flyktiga låga, icke en otämd utmärkelselystnads trotsiga

Digitized by Google

storm mot hinder; det mod, jag talar om, väller lugnt och stilla i djupet af ett fromt hjärta, och dess gömda källa heter saktmod. Hafven I blickat in i er unga barm och sett, om denna källa finnes där? I skolen igenkänna henne af de vakter, som skydda hennes helgade område; dessa vakter äro gudsfruktan, sanning, trohet och flit. Anträffen I dem inom ert bröst, så veten då, att källan är nära, ur hvilken det sanna modet flödar, det mod, som en gång skall svalka er under lifvets middagshetta och ge er kraft att verka för det goda, i motgång som i medgång, i hvilket läge som helst framtiden ställer er.

Jag säger er nu farväl såsom er rektor och tänker därvid på de trenne år, under hvilka jag i sådan egenskap ledt er. Mig hafva dessa år skänkt, mot några lätt glömda bekymmer, många fröjder, som jag hvarken vill eller kan förgäta. För dessa fröjder tackar jag er nu. Behållen äfven I en vänlig hågkomst af mina bemödanden för ert bästa, af min välvilja för er. Och om, vid mognare år, I sätten eder att döma öfver mig, så hoppas jag, att det skall vara er kärt och lätt att glömma bristerna hos den, som aldrig brustit i kärlek till er. Farväl!"

I sitt förhållande till lärarna var Runeberg som rektor mycket human, men själf ett mönster af noggrannhet och punktlighet, så snart det gällde tjänsten, hade han i dessa afseenden rätt

Digitized by Google

stora fordringar på dem. Han indelade på skämt sina kolleger i "ordentliga slarfvar" och "oordentliga slarfvar", hvarvid han med de förra menade sådana, som brukade komma för tidigt, med de senare sådana, som brukade komma för sent till sitt arbete. Med dylikt godmodigt skämt erinrades ofta de försumliga om sin plikt.

Runebergs erfarenhet som rektor hade bragt honom till insikt om att de straff, som skollagen berättigade rektor att ådöma eleverna, ej voro tillräckliga för att sätta honom i stånd att häfda sin auktoritet och myndighet och värna om disciplinens och ordningens vederbörliga upprätthållande. Då därför Runeberg af den kommitté, som var tillsatt för att utarbeta förslag till 1856 års skolordning, rådfrågades angående sin mening om de åtgärder, som vore nödvändiga för gymnasiernas reformering, påyrkade han, att rektor skulle tilläggas relegationsrätt, på det att en vanartig elev måtte under längre eller kortare tid "i stillhet och afskild från vilseledande exempel lämnas åt föräldrars vård och egen besinning".

Hvad Runebergs lektorstjänstgöring beträffar innefattade den under de fem första åren 8 timmar latin i veckan. År 1841 blef han i stället för "eloquentiæ et poëseos lector" lektor i grekiska, och hans undervisningsskyldighet kom då att omfatta 10 (sedermera 12) timmar i veckan,

Digitized by Google

däraf 2 timmar latin och de öfriga grekiska. Dessutom rättade han latinska skripta och några år äfven svenska uppsatser.

Runeberg skötte sin undervisning med den största samvetsgrannhet. Han var mycket noga med att eleverna skulle ej blott inlära läxan i minnet utan äfven förstå den. Hvad grammatiseringen beträffar ansåg han, att denna borde förläggas uteslutande till grundspråket, latinet. Undervisning i svensk grammatik borde aldrig få förekomma, den skulle endast försvaga känslan för språket. — Han fordrade ordagrann öfversättning och var själf en mästare i att på samma gång troget och på klar, välljudande, vacker svenska återge de klassiska texterna. Ganska sällan tog han sig anledning att göra särskilda utläggningar af det lästa, ge förklaringar öfver de antika folkens kultur etc. Den målande öfversättningen fick vara förklaring nog. Endast när texten var af mer anslående beskaffenhet, fogade han egna betraktelser till den. Särskildt behag tycktes han finna i Xenophons karaktärsskildringar, som många gånger togos om "för deras skönhets skull". Slagordningar brukade han åskådliggöra genom att rita upp dem på bordet. — Han ingaf på detta sätt sina elever intresse för och kärlek till de gamla språken. Borgå gymnasister hade också på denna tid vid universitetet godt namn om sig, särskildt hvad grekiskan beträffar. En af dem, Alopæus, sedermera biskop,

Digitized by Google

berättar, att i studentexamen examinatorn i grekiska, en professor F., skrattande klappat honom och hans kamrater på axeln med orden: "Nog vet jag, att I kunnen grekiska, ty I hafven läst för Runeberg."

Lektionerna fördes mycket lugnt och värdigt. Runebergs respektingifvande uppträdande och den aktning han ingaf voro i allmänhet nog för att upprätthålla ordning och skick i klassen. Sällan använde Runeberg under sin senare lärartid satiriskt tilltal som bestraffningsmedel. Vanligen var ett godt skämt, en allvarlig blick eller en stunds tystnad nog för att stäfja hvarje ansats till oro. Han kom aldrig med gnat och kält, hade ej för vana att klandra och ge förmaningar i tid och otid, var vänlig och god, men vanligen mycket fåordig.

Många voro de tillfällen, då hans humoristiska uppfattningssätt af förekommande tillfälligheter beredde eleverna oförgätliga stunder. Om läxan gick illa eller man försummat att slå upp något ord i lexikonet och skrifva in det i sin glosbok, brukade Runeberg till straff knäppa den skyldige på pannan med sitt pekfinger, stundom ganska kännbart, ty hans fingrar voro härdade och hårda af jakt och rodd. Alopæus berättar följande exempel på detta originella bestraffningssätt: "En gång kunde en elev icke redogöra för skillnaden mellan articulus præpositivus och postpositivus. Runeberg knäppte honom först på pannan, sägande:

Digitized by Google

'Detta är articulus præpositivus'; sedan knäppte han honom i nacken under yttrande: 'Detta är articulus postpositivus'. Skillnaden mellan artiklarna var nu förtydligad på samma gång som bestraffningen väckte mycken munterhet i klassen."

Ett par andra exempel på Runebergs uppfriskande bestraffningsmetoder må anföras:

Mellan klassrummen i progymnasium *) fanns ofvanför dörren en fönsterlucka, som vanligtvis brukade stå öppen. En gång hade en elev i det ena rummet spottat genom luckan in i det andra, där lektion just pågick. Spottet hade hamnat i en elevs uppslagna skrifbok, som därigenom blef tillsuddad. Förhör anställdes och Runeberg lyckades få gärningsmannen fast. Denne urskuldade sig dock med att det var af en olyckshändelse spottet tagit vägen genom luckan; afsiktligt hade det inte skett. "Jaså", sade då Runeberg, "är du så klen att spotta, så bör du lära dig att spotta rätt." Pojken blef nu under klassens jubel befalld att ställa sig och spotta till måls. En figur uppritades på svarta taflan, som fick tjänstgöra som "spott-tafla".

En annan gång hade en pojke spänt några strängar på undersidan af sin pulpet och satt och knäppte på dem under en lektion. En annan af eleverna, hvilken Runeberg visste gick i dansskola, stakade sig samma timme grundligt på

*) En skola, som han själf grundat, hvarom mera längre fram.

Digitized by Google

läxan. Runeberg befallde då de båda gynnarna, för att de skulle få visa, att de åtminstone kunde något, att inför klassen aflägga prof på sina färdigheter, den ene i strängaspel, den andre i danskonst. Och så fick dansmästaren dansa och musikanten spela därtill.

Då Runeberg vid ett tillfälle höll en lektion i stället för en kollega, som inte hade synnerligt stor respekt med sig, öppnades dörren till klassrummet, sedan timmen längesedan börjat, och en försenad elev inträdde, en liten parfvel, utstyrd i frack, fadermördare, hvit halsduk och sin pappas stora fickur med dinglande berlocker. Då han såg, att det ej var den vanlige läraren, som höll lektionen, satte han sig skyndsamt och förläget på sin plats. Runeberg, som genast insett afsikten med utklädningen och den för sena ankomsten, sade skämtande: "Se, hvad du har gjort dig grann! Inte går det an att du sätter dig utan att först ha visat dig för kamraterna", hvarpå han klef upp på bänken, tog den lille bytingen i nackskinnet, höll honom upp i luften och en lång stund svängde honom fram och tillbaka, till pojkens harm och kamraternas hejdlösa förtjusning.

Följande episod tjänar att på samma gång belysa Runebergs högsinthet och hans humor:

En dag — det var under Runebergs tredje rektorat — anmälde en af lärarna vid gymnasiet, prosten B., en pojke till bestraffning för uppenbar

Digitized by Google

olydnad. Egentliga felet låg emellertid ej hos pojken utan hos skolklockan, som den dagen gick orätt. Runeberg anställde under en rast förhör i klassrummet med primus, som äfven var inblandad i saken. Därefter inkallades den förmente brottslingen af kamraterna, som därvid sade till honom att komma in i klassen utan att underrätta honom om att rektorn var där. Pojken ifråga kom därför inklifvande med vårdslös hållning, morsk uppsyn och händerna i byxfickorna. Runeberg, som trodde, att detta skedde af trots, blef het och började örfila upp honom. Af den bestraffades bestörta uppsyn insåg han dock genast sitt misstag. Nästa timme hade Runeberg själf lektion med klassen. Sedan han med sin vanliga imponerande värdighet intagit sin plats, höll han till gossarna ett litet tal, hvari han erkände, att äfven han ibland kunde förgå sig, och bad om tillgift för sin förhastade bestraffning. Klassen kände sig värmd af den aktade lärarens storsinthet. Primus var alldeles gråtfärdig och förklarade till urskuldande, att hela saken aldrig skulle kommit ifråga, "om inte prosten B. vore er sådan käring" (skvallerkäring, menade han). Runeberg kunde med möda återhålla ett leende vid dessa primus' ord. Men som han ej kunde låta sådant vanvördigt tal om en kollega gå oanmärkt förbi, befallde han, att primus nästa rast skulle gå till prosten B., öppet berätta sakens förlopp för honom och ordagrant upprepa sitt

Digitized by Google

eget yttrande. — Den rasten torde ha blifvit en mindre angenäm stund för primus.

Runebergs stora lugn var honom i brydsamma ögonblick ett godt vapen i händerna mot pojkarnas okynne. Alopæus berättar (dock under reservation angående sanningsenligheten) följande historia från tiden för Runebergs ankomst till Borgå: "Såsom vanligt med nya lärare skulle äfven Runeberg pröfvas hur mycket han tålte, till hvilket ändamål herrar gymnasister hade uppstaplat alla sina mössor på den plats, där Runeberg skulle sitta, samt äfven utsläckt ljusen i lärosalen med undantag af endast några få, så att blott ett matt skimmer belyste rummet. Runeberg, inkommen, hade med lugn åsett tillställningen samt yttrat, blickande omkring sig: 'Så många hufvuden, men så få ljus!' Piken förstods väl, och man lät honom för framtiden vara i fred."

Samma sagesman säger sig under den tid han var elev vid gymnasiet ofta ha varit utsedd till deputerad, när det var fråga om att söka utverka något extra lof, i hvilket ärende man gärna vände sig till Runeberg, då man hos honom visste sig blifva väl mottagen, om han också inte alltid gaf efter för bönerna. Ibland roade han sig med att liksom underhandla med deputationen, locka fram skäl och göra invändningar, för att dock till slut i regel gifva den äskade tillåtelsen. Alopæus omnämner sålunda särskildt en gång, då

Digitized by Google

Runeberg vid ynglingarnes inträde låg utsträckt på sin soffa med handen för pannan och papper bredvid sig, tydligen upptagen med att dikta, men likväl mottog dem synnerligen vänligt och med tålamod åhörde deras andragande.

Som exempel på Runebergs godhjärtenhet kan anföras, att då han vid ett tillfälle under en åktur fick se en pojke med piggt utseende öppna grinden för honom, han genast gjorde sig underrättad om gossens förhållanden och, sedan han fått veta, att dessa voro synnerligen torftiga, upptog honom som frielev i sin privata skola, där han sedan alltjämt med deltagande och uppmuntrande intresse följde hans framsteg. Gossen ifråga var just Alopæus.

Den ofvan nämnda skolan, progymnasium i Borgå, grundlades af Runeberg jämte lektor Öhman hösten 1837, första året af Runebergs vistelse i Borgå, och hade till ändamål "att dana skickliga elever för Borgå gymnasium samt att lemna ynglingar med håg för undervisningsyrket tillfälle att utbilda sig till lärare vid landets skolor". Progymnasiet omfattade fyra klasser, och undervisningen bestriddes, utom af Runeberg och Öhman, hufvudsakligen af äldre, mera försigkomna gymnasister, som därigenom utom fördelen af öfningsundervisning äfven erbjödos ett särskildt för de mindre bemedlade synnerligen välkommet tillfälle till penningförtjänst. För stiftarna blef emellertid den ekonomiska behållningen ringa.

Digitized by Google

Också var det ej mer än fem år, som läroverket ägde bestånd. Det indrogs nämligen 1842, då elementarskolan i Lovisa flyttades till Borgå.

Vid uppgörandet af stadgarna för progymnasiet hade Runeberg mycken nytta af sin vid Lyceum vunna erfarenhet. Progymnasiets statuter likna också i flera afseenden Lyceums. Bland bestämmelserna märkas följande:

Stiftarna förbehöllo sig rättighet att bestämma böcker och lärometoder, de enskilda lärarna dock obetaget att föreslå ändringar.

Enskilda examina anställdes för kontrollens skull två gånger hvarje termin och offentlig examen vid läsårets slut.

De straff, som lärare hade rättighet att ådöma elev, voro: 1) att stå i klassen 2) att stå i ett hörn af rummet, 3) anteckning i klassjournalen, 4) en eller flera timmars arrest i ljust eller mörkt rum. Det sista kunde emellertid ej ådömas af andra än föreståndarna. Lät sig lärjunge ej af dessa bestraffningar rätta, förklarades han "utom lagen" och var då hemfallen under den vanliga skolagans förbannelse.

Bön hölls, då dagens arbete började och då det slutades.

Lektionernas längd var 60 minuter. Man läste från klockan 8 $^1/_4$ till klockan 12 samt från klockan 2 till klockan 4 $^1/_4$, utom tisdagar och fredagar, då endast förmiddagsläsning förekom. Rasterna voro 15 minuter långa.

Digitized by Google

Under andra året af progymnasiets tillvaro infördes som undervisningsämnen gymnastik och sång samt följande år tyska och franska.

Förste ordningsman var primus i klassen, andre ordningsman eller så kallad ostiarie en af de öfriga eleverna, med ombyte hvarje dag.

Märkligt är stadgandet om tillsättande af så kallade censorer. Med censorer menades vissa af kamraterna föreslagna och af föreståndarna valda elever ur de två högsta klasserna. Censorernas uppgift var att utom skolan öfvervaka kamraternas beteende och beifra förseelser mot stadgarna, t. ex. mot förbudet att röka, att förtära spirituosa, att ställa till bråk och oväsen på gator eller främmande ställen m. m. När en censor hade kommit någon förseelse af nämnda art på spåren, hade han att rådgöra med de öfriga censorerna om hvad som var att göra, antingen den brottslige skulle blott varnas eller anmälas till bestraffning.

En nyhet, som infördes vid progymnasiet, var utdelandet af terminsbetyg. Sådana voro då ännu ej i bruk vid statsläroverken. Dessa betyg innehöllo utom vitsord för uppförande, flit och kunskaper, äfven uppgift på antalet arresttimmar under terminen, om dessa voro 2 eller därutöfver.

Runeberg, som skötte undervisningen i grekiska, var enligt forna progymnasisters uppgifter,

Digitized by Google

oaktadt sina stränga disciplinära fordringar den mest omtyckte af lärarna vid progymnasiet.

Åt universitet, gymnasium och elementarskola hade Runeberg sålunda ägnat sin verksamhet. Men äfven för folkskolans utveckling synes han ha hyst ett varmt intresse. Vid en diskussion härom uttalade han den åsikten, att folkskolans främsta uppgift bör vara att göra folket vaket och ge det impulser till och förutsättningar för fortsatt självfutbildning.

En annan skolform, som äfven hade att glädja sig åt fördelen af Runebergs intresse, var döfstumskolan. Runeberg hörde nämligen till den kommitté, som år 1857 bildades i Borgå "för att söka väcka ett allmännare deltagande för de döfstumma, lämna för saken intresserade landsmän tillfälle att till en vidsträcktare verksamhet befordra döfstumskolan i Borgå samt, om möjligt, tillvägabringa en fullkomligare organisation af densamma". Att skolan ifråga senare blef förvandlad till offentlig läroanstalt torde till god del ha varit Runebergs verk. Han deltog också i utarbetandet af reglemente för den och främjade dess bästa genom att väcka privatpersoners intresse för saken.

Med flickskolan befattade sig Runeberg blott under sina allra första lärarår. Dock synes kvinnobildningen ha legat honom varmt om hjärtat. Det framgår af följande uttalande i hans efterlämnade skrifter: "Man frågar: bör kvinnan utestängas

Digitized by Google

från kunskaper, och bör hon maskera dem, om hon inhämtat sådana? Orimligare än denna fråga är blott dess bejakning. Vetenskap och konst äro kulturens man och kvinna. Bör nu vetenskapen, för att ej generas i sitt ungkarlslif, degradera konsten till sin hushållerska, och konsten, fåkunnig och betryckt, evigt pyssla i vetenskapens kök och skafferier? Är det icke lika så naturligt, att de i den närmaste förening blomma upp och fylla sin bestämmelse? Icke upphör konsten att vara konst, för det hon bemäktigar sig vetenskapens förstånd och sanning, icke heller upplöses vetenskapens väsende därigenom, att den upptar i sig konstens religion och ljufhet, tvärt om äro de båda blott under sådana villkor rent, hvad de böra vara." — —

En viktig sida af Runebergs pedagogiska verksamhet är slutligen det med lektorsbefattningen förenade åliggandet att bedöma praktiska och teoretiska lärarprof. Sedan han 1838 blifvit prästvigd, hade han äfven att anställa tentamina och examina med prästkandidater.

Efter 20 års trogen tjänstgöring lämnade Runeberg i och med vårterminen 1857, då den nya skolordningen införts, sin befattning som lektor vid Borgå gymnasium för att helt och hållet ägna sig åt sina litterära sysselsättningar, hvilket han utan ekonomiska betänkligheter kunde göra, då han i pension tillförsäkrats oafkortad lön.

Digitized by Google

Det var en skiftesrik lärarbana Runeberg haft att tillryggalägga, och betydande äro de insatser han därunder gjort i pedagogikens historia. De kraf han ställde på den ungdom, som blifvit satt under hans vård, voro lämpade efter måttstocken af hans egen aldrig sviktande plikttrohet. Han ville leda de unga i sanning och klarhet mot de höga mål, som voro hans. Att han härvid, i en tid af disciplinärt förfall och själfsvåld, måste använda väl så skarpa medel, torde vara förklarligt nog. En belysande framställning af de tankar, som för honom varit de ledande under hela hans lärareverksamhet, finna vi för öfrigt i det rektorsprogram, som han vid sitt afträdande af rektoratet år 1850 utfärdade. Han säger där:

"Om lärarekallet i allmänhet fordrar sorgfällig uppmärksamhet och klok omtanke af den, som skall sköta det rätt, så är fallet i synnerhet sådant, när fråga är om att handleda ynglingar vid den period af deras lif, under hvilken de genomgå ett gymnasium. Åldern emellan det sextonde och tjugonde året, för hvilka vaknande krafter, för hvilken längtan att pröfva dem, för hvilka bilder för sinnena, hvilka banor för hoppet äger den icke utrymme? Men att tämja dessa krafter utan att insöfva dem på nytt, att göra denna längtan lika ljus som den är varm, lika klarsynt som eldig, att göra denna bildvärld ofarlig utan att betaga den sitt intresse, ändtligen

Digitized by Google

att leda hoppets flykt utan att stäcka dess vingar, se där uppgifter för läraren, öfver hvilkas lösning han måste vara glad, äfven om den kan endast delvis finnas. Det är sant att ynglingen är varm för det ädla och rätta: visa honom det i verkligheten såsom en sak att omfatta, och han skall göra det med entusiasm; men förmågan att bland en mängd hvarandra korsande skyldigheter urskilja hvilken i hvarje fall är den viktigaste, den som bör följas, kan hos honom ännu icke vara så utvecklad, att han icke ofta skall kunna taga miste, ofta med sitt hjärtas bästa och ädlaste känslor ställa sig till stöd för ett mindre förhållande, hvars helgd han förstår, mot ett större och heligare, om hvars vikt och betydelse han ännu icke hunnit vinna klar öfvertygelse. Lätt händer, att den mindre väsentliga principen, som ligger honom närmare, för honom bortskymmer den väsentligare, men på större afstånd från hans synpunkt belägna, och att han då, af ifver att upprätthålla den förra, felar mot den senare. Att i sådant fall framhålla den stora regeln mot den lilla, visa dess öfvervägande anspråk på efterföljd och, om den missförstås söka med orubbligt allvar göra den gällande, är lärarens plikt. Men denna plikt ställer honom icke sällan i en dager, där han kan synas inrymma allt för litet åt den vackra låga, som eldar ynglingen för en i hans ögon berättigad sak, en låga af hvilken ensamt äfven det stora

Digitized by Google

rätta i en framtid kan vänta sig sin kraft och sin fyllnad. Nödvändigheten för läraren att ledande, hejdande, stundom hämmande uppträda vid yttringar af det ungdomliga sinnets liflighet och lust för handling, gör, då dessa yttringar icke härflutit ur någon orenare källa, att hans tillgöranden lätt missförstås, och att man tillskrifver en bristande känsla för ungdomen och ett underkännande af dess värma för hvad ädelt är åtgärder, som i själfva verket härflutit ur den renaste kärlek för denna ungdom, ur den välvilligaste önskan, att de ädla frön, man förutsätter inom dess barm, icke må förvildas i sin grodd, utan uppgå till blomning och frukter. Häraf uppstå inom en bildningsanstalt ofta svårigheter, hvilka förstoras i den mån ungdomen utom densamma har att påräkna stöd i en lätt snärjd filantropisms ofta ovarsamma deltagande och åsikter."

Ehuru Runeberg aldrig gick helt upp i sina pedagogiska intressen, då ju skaldekonsten var hans egentliga lif, var dock lärarekallet för honom icke blott "en grön kvist att sitta på" vid uppstämmandet af sina sånger — såsom han en gång uttryckte sig —, utan äfven, genom det regelbundna, praktiska arbete det kräfde, en reell stödjepunkt i hans intellektuella verksamhet och på samma gång ett medel att i lif och gärning

Digitized by Google

förverkliga den grundsats han uttalat i de vackra orden: "Att lefva för sig själf, det är att vissna med sig själf, men att lefva för det evigt friska, för Gud, för mänsklighet, för naturen, det är att bada i den rätta ungdomskällan."

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MANHEM

SVENSK TIDSKRIFT
FÖR UPPFOSTRAN OCH UNDERVISNING

»MANHEM» är en ny pedagogisk tidskrift, som på undertecknades förlag börjat utgifvas af professor *Frans v. Schéele* under medverkan af många af vårt lands främsta representanter för uppfostrings- och undervisningsväsendet.

»MANHEM» vill efter måttet af sina krafter ägna uppmärksamhet åt hela vårt uppfostringsväsen från skolan till universitetet. Men då vår nationellt viktigaste skolform otvifvelaktigt är folkskolan, och då denna ännu mer än de andra torde vara i behof af ett tidsenligt organ, i hvilket dess angelägenheter kunna diskuteras med större grundlighet och utförlighet, än skoltidningarnas utrymme medgifver, så kommer »Manhem» att framför allt söka utreda folkskolefrågor och värna om folkskolans intressen.

»Manhem» skall utkomma i sex, stundom illustrerade, häften om året, hvardera i medeltal tre tryckark. Prenumerationspriset för år på posten eller i bokhandeln är kr. 3.50, för halfår kr. 2.—. Lösa häften säljas i bokhandeln för 75 öre.

Bref rörande redaktionen adresseras till professor Frans v. Schéele, Högbergsgatan 40, Stockholm, dit ock böcker sändas, som man önskar anmälda i tidskriften. Öfriga bref adresseras till undertecknade.

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google